

LES ARMES FAMILIARS I LA NOBILITAT D'EN CRISTÒFOR COLOM

Projecte Colom

Nom Document:	Les armes familiars i la nobilitat d'En Cristòfor Colom – Projecte Colom	Data:	3 de febrer de 2008
Tipus Document:	Recerca	Núm. Pàg.	39
Codi Document:	ProjecteColom-0005-Armes Colom-JB		
Autor:	Jordi Bilbeny	Situació:	Web – Projecte Colom

Les armes familiars i la nobilitat d'En Cristòfor Colom

Una altra de les evidències que ens condueixen a la nobilitat d'En Colom i l'entronquen amb la reialesa és el seu escut d'armes. Tots els estudiosos accepten que en tenia i, sobre aquest fet, consubstancial a la mateixa categoria social del Descobridor, han elaborat infinitud d'estudis. Llavors, com que els Colombo genovesos, en tant que plebeus, no en posseïen, les armes són un argument més de la seva catalanitat i de la seva pertinença als Colom nobles de Barcelona.

Així mateix ho exposava l'Ulloa, amb una lucidesa extrema: “Els *colombistes* partidaris de la ciutat de Gènova o, en general, del Genovesat, és a dir, els que pretenen identificar el llaner Cristóforo Colombo amb el descobridor d'Amèrica, neguen *a priori* que l'Almirall de les Índies fos d'origen noble. La causa de la seva negació és molt simple: necessiten fer concordar per forçar el Colom històric i real amb aquell individu obscur. Per ells, el gran marí no pertangué a una família aristocràtica de l'època, per la molt senzilla i còmoda raó que aquell teixidor era plebeu”¹.

I En Parellada, que constata igualment la certesa idubitable de les armes familiars del Descobridor, també apunta que, “davant un testimoniatge de semblant categoria, que tot sol esclafa les pretensions dels Colombo genovesos, indiscutiblement plebeus, hom creuria que no hi ha possibilitat de restablir la situació a favor d'aquells Colombos, que, com tothom sap i els genovistes ho defensen a peu i a cavall, no eren nobles”².

¹ L. ULLOA, *El Pre-descubrimiento Hispano-Catalán de América en 1477*; op. cit., p. 45-46.

² C. PARELLADA, *Colom venç Colombo. La vera naturalesa catalana del Descobridor del Nou Món*; op. cit., p. 144.

Però, per l'Ulloa, “la veritat s’eleva, per descomptat, amb eloqüència desbaratadora, contra l’audaç negativa dels genovistes. La condició nobiliària d’En Colom, per més que ells no ho vulguin, consta no tan sols de reiterades al·lusions del mateix Almirall, sinó també i principalment de diversos documents d’autenticitat indiscutible”³, dimanats de la Cancelleria reial. I rebla que “la sinceritat d’aquests documents no admet el més mínim dubte, puix, al temps d’expedir-los [...] ni els Reis Catòlics, ni ningú a la Cort d’aquests, no va poder tenir cap interès a inventar un llinatge noble per a En Colom”⁴.

Amb tot, la generalitat dels historiadors, continuen parlant d’En Colom, com si no hagués tingut armes pròpies o com si fos legítim que els plebeus en posseïssin, amb tota la naturalitat del món. Però el cert és que el Descobridor tenia unes armes familiars i els reis, encara, les hi van augmentar.

Si analitzem, doncs, a la menuda l’escut heràldic d’En Colom, ens adonem tot seguit que, en virtut de la concessió de les noves armes reials que li van atorgar els Reis en el decurs de les Corts de Barcelona, per mitjà de la *Provisió Reial* de 20 de maig de 1493, en compensació per la descoberta de les terres ultraoceàniques que acabava de realitzar, els antics senyals familiars del Gran Almirall van desaparèixer diligentment del nou escut.

Així, segons En Navarrete, que, a fi d’ordenar la documentació, escriu la capçalera de la *Provisió* esmentada, “s’augmentaven a En Colom i als seus descendents un castell i un lleó més a les seves armes com a premi dels seus serveis”⁵. I el text ho explicita encara amb més rotunditat: “Us donem llicència i facultat perquè pugueu portar i porteu en els vostres Rebosters i Escuts d’Armes, i en les altres parts on les volguéssiu portar, a més de les vostres armes i a sobre d’elles”⁶, les noves armes concedides pels Reis.

De conformitat amb els monarques catalans, l’escut antic d’En Colom contenia les seves armes personals i familiars, car aquells, en descriure’l, manifesten que el Descobridor ha de portar, “a l’altre quarter baix, a mà esquerra, les armes vostres que acostumàveu a tenir”⁷. I, conformement, el text també explicita que ha de dur un nou senyal, “en el quadre de l’escut de les vostres armes”⁸.

En analitzar el document a la menuda, l’Ulloa relleva que la concessió “està fonamentada integralment sobre la base que En Colom tenia armes pròpies, personals; això és, per dret de família”⁹. I continua: “El cèlebre erudit espanyol Fernández de Navarrete insereix dit document, sota el número XX, a la seva gran *Col·lecció diplomàtica* referent als

³ L. ULLOA, *El Pre-descubrimiento Hispano-Catalán de América en 1477*; op. cit., p. 46.

⁴ Ídem, p. 46-47.

⁵ M. FERNÁNDEZ DE NAVARRETE, op. cit., tom II, doc. XX, p. 36.

⁶ Ídem, p. 37.

⁷ Ídem.

⁸ Ídem.

⁹ L. ULLOA, *El Pre-descubrimiento Hispano-Catalán de América en 1477*; op. cit., p. 47.

descobriments marítims dels espanyols durant els segles XV i XVI. Aquí, hi apareix la Cèdula precedida de la capçalera següent: «Provisió real *ampliant* a En Colom i als seus descendents un castell i un lleó més a *les seves armes* com a premi dels seus serveis». *Ampliant... les seves armes*. Aquest és, en efecte, el veritable esperit de la Reial Provisió: ampliar les armes de la família que ja posseïa el descobridor. Tot el context del document està d'acord amb aquest esperit¹⁰.

I En Verd Martorell, que a més a més, té en compte tota la resta d'altres privilegis atorgats pels reis catalans, creu que “no fou cap absurd la seva pretensió de fer constar que ja antigament havia tingut «armes», és a dir noblesa¹¹. I, en un altre dels seus llibres, insistent, ha conclòs que “En Colom s'esforçava per fer constar [en el document] que ja d'antic havia tingut «armes»¹².

En tot aquest assumpte de les antigues armes d'En Colom, tant els qui asseguren que ja en tenia, com els qui afirmen que els Reis les hi van concedir de nou, perquè no en posseïa, tothom ha centrat la seva opinió en aquesta *Provisió* reial, que els monarques li atorguen a Barcelona, en tornant del Nou Món. Però el Pare Cases ens forneix una informació realment definitiva. Així, en resumir el *Diari de Bord* del Descobridor, en arribar el matí del divendres 12 octubre de 1492, escriu que l'Almirall, “sortí amb el seu bot armat i amb les seves armes¹³ a fi de prendre possessió de les noves terres. El text ho diu ben clar: En Colom va sortir armat i “amb les seves armes”, que no poden ser d'altres, donat que En Cases ja explicita que anava armat, que les seves armes familiars.

Per això mateix, com que si En Colom tenia armes pròpies, no podia ser el plebeu genovès que la Corona intentava crear, el llibre d'En Ferran Colom, que s'edita just en el moment àlgid dels plets de la família Colom contra la Corona, ja diu tan sols que “l'Almirall baixà a terra amb el bot armat i la bandera reial desplegada¹⁴. Veiem, doncs, que, d'un llibre a l'altre, es canvien unes ensenyes personals per unes de reials, això que implica que, realment, es tractava d'armes heràldiques i no pas de combat, com una altra lectura més immediata ho podria donar a entendre. L'eliminació del text d'En Ferran de la referència a les armes personals d'En Colom indica, al capdavant de tot, que era un tema “preocupant” per la Corona. La qual cosa, de retruc, s'explica atès que aquestes armes delataven una nobilitat, que només tenien els Colom catalans.

I encara: l'afirmació del fet que En Colom tenia armes pròpies i que els Reis les hi van augmentar no es desprèn únicament de la documentació reial. Hi ha, almenys, un parell de

¹⁰ Ídem.

¹¹ G. VERD MARTORELL, *Cristóbal Colón era noble y de sangre real*; op. cit., p. 123.

¹² GABRIEL VERD MARTORELL, *Cristóbal Colón y la revelación del enigma*; IMGESA, 3a edició, Palma de Mallorca, 1988, p. 215.

¹³ B. DE LAS CASAS, op. cit., vol. I, cap. XL, p. 201.

¹⁴ H. COLÓN, op. cit., p. 111.

cronistes d'Índies que també en donen crèdit. El primer, l'Oviedo, ens diu que els Reis li concediren unes noves armes, “aprovant i confirmant de la seva autoritat reial *les altres armes antigues del seu llinatge*”¹⁵. I, així mateix, ho torna a fer el Pare Cases, puix assegura que En Colom va posar les armes noves que els reis li van atorgar, “amb les que tenia del seu llinatge antic”¹⁶. Així, atès que la clàusula dels reis, recollida, posteriorment pels cronistes, no permet cap oscil·lació interpretativa, En Jean Merrien escriu: “Si els sobirans diuen «les armes que vós teníeu costum de portar», és que ell, efectivament, en portava”¹⁷.

Però, per això com en el desplegament d'aquesta concessió se li atorguen també unes “illes daurades en ones de mar”¹⁸; i atès que l'escut resultant que En Colom inclou després en els seus *Cartularis*, conté en el quarter inferior dret unes àncores, just en el lloc reservat a les seves armes familiars, tenim que el document, en lloc d'ampliar les armes del Descobridor (“les armes vostres que acostumàveu a tenir” –segons el text–), les oblitera del tot.

El fet és impensable en la ment dels reis i en el sentit del document de concessió, perquè aquest explicita netament que se li amplien les armes, “per tal d'honorar-vos i sublimar-vos, i perquè de vós i dels vostres serveis i llinatge i descendents quedi perpètua memòria per sempre més”¹⁹. Per tant, de l'obliteració intencionada de les armes personals d'En Colom, se n'infereix, lògicament, l'ocultament volgut de la seva identitat i del seu llinatge.

La desaparició de les antigues armes personals dels primers descobridors d'Amèrica no és un fet aïllat i reduït al cas d'En Cristòfor Colom, puix sabem que també es van esborrar, per tal com delataven la seva nissaga autèntica, les armes personals de l'anomenat Juan Sebastián del Cano. Així, En Gómara li atribuïa un llinatge amb escut propi, car indica que també “l'Emperador li millorà *les seves armes* augmentant-les amb noves insígnies i honors”²⁰. Però, curiosament, tal com ha observat En Víctor María de Sola, “a l'atorgament d'aquestes armes, no es parla d'afegiment de preeminències, sinó d'un nou escut personal”²¹. No costa gens d'observar que, amb el pretext immillorable de la confecció d'un “nou escut”, la burocràcia censora feia desaparèixer totes o quasi totes les traces personals, genealògiques i nacionals de l'escut anterior.

El sentit de l'ocultació és clar i rotund, donat que si En Colom tenia armes pròpies abans de salpar cap al Nou Món, és que era noble i, aleshores, no podia ser mai el plebeu

¹⁵ G. FERNÁNDEZ DE OVIEDO, op. cit., p. 32.

¹⁶ B. DE LAS CASAS, op. cit., vol. I, cap. LXXX, p. 341.

¹⁷ JEAN MERRIEN, *Christophe Colomb; J'ai lu-2.197*, Éditions Denoël, París, 1955, p. 37.

¹⁸ M. FERNÁNDEZ DE NAVARRETE, op. cit., tom II, doc. XX, p. 37.

¹⁹ Ídem, p. 36.

²⁰ Cf. VÍCTOR MARIA DE SOLA, *Juan Sebastián de Elcano*; Ediciones de la Caja de Ahorros Vizcaína, Bilbo, 1962, p. 91, nota 2.

²¹ Ídem.

llaner genovès. Calia, en conseqüència, fer-les desaparèixer. Per això mateix, En Carreras Valls, adduïa: “La noblesa originària de Cristòfor Colom és indiscutible. La proclama la Provisió Reial donada a Barcelona el 20 de maig de 1493; i aquesta cèdula, cal examinar-la amb molta detenció, perquè, exactament com el cognom Colom, com la seva ignorància de l’italià i com l’haver entrat al servei els Reis Catòlics quan tenia 28 anys, són esculls invencibles per a la tesi genovesa”²².

Però, la força de la seva noblesa era tan gran, manifestada no tan sols per les armes, sinó també, fonamentalment pels seus càrrecs d’Almirall, Virrei i Governador General, i pels seus vincles i el dels seus fills amb les cases reials de Portugal, França, Catalunya i Castella, que els retocadors del seu escut es van veure forçats a preservar les armes, per bé que ara suprimint-ne uns senyals, ara afegint-n’hi d’altres.

Aquest és el cas de les àncores que trobem sovint al seu blasó, si bé la *Provisió Reial* no les esmenta ni de passada. En canvi, l’Oviedo ja assegura que “en el quarter esquerre de l’escut hi ha cinc àncores d’or en camp d’atzur, com a insígnia apropiada al mateix ofici i títol d’almirall perpetu de les Índies”²³. A manca de qualsevol informació sobre les armes dels almiralls catalans, ha predominat la interpretació que les àncores eren les armes de la família castellana dels Enríquez, sobretot perquè, en l’atorgament del títol d’Almirall de les Índies a En Colom, el text explicita que els drets i salaris que li pertocaven, són els mateixos que hi ha annexos i que acostuma a portar “el nostre Almirall Major a l’Almirallat dels nostres Regnes de Castella”²⁴. Nogensmenys, i per si encara fos poc, En Yákov Svet i En Del Olmo, creuen les àncores serien les mateixes armes d’En Colom. I, així, mentre l’Svet escriu que, “com a emblema del mateix Almirall, la part inferior de l’escut ostentava unes àncores daurades sobre camp d’atzur”²⁵, En Del Olmo assegura que, per tant com els Reis li havien ordenat de portar “les armes que ell tingués d’abans, com que no les tenia, hi va posar cinc àncores d’or en camp d’atzur”²⁶.

Segons En Marcelo Gaya, “els colombòfils han volgut veure-hi «les armes dels Almiralls de Castella»; però un càrrec, llevat de la pseudo-heràldica de l’Imperi Francès, no dóna dret a noves armes en el camp del Blasó. Ni tan sols altera les preexistents. Com a molt, s’indica en els suports de l’Escut: canons, àncora, espases, bastons de comandament, etc. Un almirall, sigui de Castella o de qualsevol altre lloc, conservarà les seves armes i, pel cap alt, canviarà els suports. En Richelieu, Gran Almirall de França, no posà àncores al seu

²² R. CARRERAS VALLS, *Catalunya Descubridora d’Amèrica. La Pre-Descoberta i els Catalans Joan Cabot i Cristòfol Colom segons documents inèdits*; Impremta Alés, Barcelona, 1929, p. 139.

²³ G. FERNÁNDEZ DE OVIEDO, op. cit., p. 32.

²⁴ Cf. M. FERNÁNDEZ DE NAVARRETE, op. cit., tom II, doc. VI, p. 10.

²⁵ Y. SVET, op. cit., p. 308.

²⁶ D. DEL OLMO, *Colón*; Biblioteca Sopena-598, Editorial Ramón Sopena, S.A.; Barcelona, 1975, p. 78.

blasó; En Tourville, tampoc”²⁷. I es demanava, intrigat: “¿D’on venien, doncs, les Armes del quart quarter de l’escut d’En Colom?”²⁸.

La raó d’aquesta misteriosa inclusió, segons En Gaya, l’explica En Vignaud: hom hi ha volgut reflectir el vincle sentimental d’En Colom amb una cordovesa que tenia el mateix cognom que els almiralls Enríquez²⁹. No hi fa res que la presumpta amant fos una dona d’una família humil, “filla, com és sabut, d’Ana Núñez de Harana i de Pedro de Torquemada, pagesos modestos”³⁰. Ni que aquesta relació no s’hagi pogut contrastar mai documentalment. La sola coincidència de cognom va fer que, immediatament, a partir del 1502 –que és quan trobem el primer escut que inclou aquest senyal–, a les armes d’En Colom s’hi afegissin quasi sempre les àncores.

Amb tot, la jugada hauria estat rodona, i ara pensaríem que les àncores fan referència als Almiralls Enríquez, si no fos que, tal com apunta En Lluç Arbona, les cinc àncores d’or “difereixen de les d’un Almirall de Castella per llur posició i llur color”³¹. I si no fos perquè En Gaya, ens clarifica que “els Henríquez no portaven «d’atzur amb cinc àncores d’or», sinó un escut mantellat: en 1 i 2, Castella; en 3, Lleó. Una branca fadristera n’havia invertit els quarters: en 1 i 2, Lleó; en 3 Castella”³². I conclou que, pel que fa a l’origen d’aquestes armes, “malgrat tots els nostres esforços, no hem aconseguit descobrir-lo”³³.

En canvi, per En Carreras Valls, “les àncores que apareixen en el quarter corresponent a les armes familiars, segons la provisió reial, són les de la família Monis, o sigui la difunta muller del descobridor”³⁴.

Nogensmenys, d’altres portuguesos com En Patrocínio Ribeiro, l’Arthur Lobo i En Saul Santos, i En Mascarenhas Barreto, en els seus llibres sobre els orígens portuguesos del Gran Almirall, creuen que les àncores són simplement un invent d’En Colom, que les va incloure a l’escut en substitució de les rodelles reials portugueses, amb la finalitat d’ocultar la seva reialesa³⁵. Sembla, doncs, evident que, sigui per una causa o per una altra –per vincular-lo als Monis o als Enríquez, o per desconnectar-lo d’alguna família rellevantíssima–, les àncores van ser introduïdes a fi d’operar una ocultació en els orígens veritables d’En Colom. La qual cosa, de retop, si fos certa –tot i que, de moment, tan sols és una mera conjectura–, i hom

²⁷ M. GAYA Y DELRUE, op. cit., p. 300.

²⁸ Ídem.

²⁹ Ídem, p. 300-301.

³⁰ J. DE LA TORRE Y DEL CERRO, *Beatriz Enríquez de Harana y Cristóbal Colón*; op. cit., p. 55.

³¹ LLUC ARBONA, “Cristòfor Colom. Description Héraldique”, *Nissaga*, núm. 7, Maig 1991, p. 14.

³² M. GAYA Y DELRUE, op. cit., p. 301.

³³ Ídem, p. 301.

³⁴ R. CARRERAS VALLS, *Catalunya Descubridora d’Amèrica*; op. cit., p. 140.

³⁵ Vg. PATROCÍNIO RIBEIRO, *A Nacionalidade Portuguesa de Cristovam Colombo*, Livraria Renascença, Lisboa, 1927, p. 51-53; ARTHUR LOBO D’ÁVILA E SAUL SANTOS FERREIRA, *Cristóbal Colón – Salvador Gonsalves Zarco, Infante de Portugal*, Tip. de Empresa Nacional de Publicidade, Lisboa, 1939, p. 128-136; MASCARENHAS BARRETO, *O Português Cristóvão Colombo. Agente secreto do Rei Dom João II*, Edições Referendo, Lda., Amadora, 1988, p. 519-536.

pougés demostrar que els censors van canviar els cinc escudets de Portugal per les cinc àncores dels almiralls de Castella, revelaria novament la vinculació d'En Colom amb un membre de la Casa reial portuguesa, i podria aportar més llum sobre el seu casament amb Felipa de Coïmbra.

Però els senyals heràldics que es van fer desaparèixer, van deixar tota mena de rastres. Ara, en referir-se a l'escut d'En Colom, l'Ulloa escriu que “el cognom Colom implica com a representació un colom”³⁶. Però tot seguit hi afegeix: “Crida l'atenció en tals armes la manca d'un signe parlant, com diuen els tractadistes del Blasó. S'ha observat, en efecte, com un fet quasi sense excepcions, que tots els cognoms nobles de les llengües neollatines derivats de la veu *columbus*, tenen com a armes escuts on hi figura un o més d'un colom”³⁷. Nogensmenys, que l'escut del Descobridor en sigui una raríssima excepció no ens hauria de fer estrany, puix l'Ulloa també ens recorda que els Colom catalans tenien un colom a l'escut, mentre els Colombo italians, dos o tres; per la qual cosa si el nostre home “n'hi posava només un, declarava la seva catalanitat”³⁸. I, per això mateix, va desaparèixer aquest colom com a signe parlant.

De la concessió reial, en neix, consegüentment, un nou escut, que l'Oviedo ens transcriu, si bé amb diferències notòries. Per això mateix, l'Antoni Poyo, addueix que “les armes que Fernández de Oviedo atribueix a Cristòfor Colom, ja esmentades molt abans, són completament diferents de les atribuïdes al mateix descobridor pel Rei d'Armes dels Reis Catòlics, Alonso de Torres”³⁹.

L'Ulloa ho tenia clar, puix escriu que “es tracta evidentment d'un escut d'origen català, però que ha estat desfigurat pels falsaris”⁴⁰. Així mateix, per En Caius Parellada, “igual com es va fer amb el seu nom, que li van modificar lliurement, l'escut o escuts que va al·legar o produir com a propi, és obvi que degué sofrir alguna necessària adaptació, si el que hom pretenia era evitar la identificació de la persona de Colom”⁴¹. I per En Fernández Duro, “hi ha notícies que l'escut d'armes concedit primerament al Descobridor es modificà com a conseqüència de la transacció en el plet de Mossèn Lluís Colom amb el Fiscal de la Corona i de l'acceptació del Ducat de Veragua. Així es dóna a entendre en una *Recopilación de Armas y Linajes*, inèdita, que existeix a la Biblioteca Nacional”⁴², a Madrid.

Davant de totes aquestes traces, no entenc com En Josep Porter s'inclina a creure que el Descobridor, amb la finalitat d'ocultar la seva identitat davant dels reis, en el moment

³⁶ L. ULLOA, *El Pre-descubrimiento Hispano-Catalán de América en 1477*; op. cit., p. 51.

³⁷ Ídem.

³⁸ Ídem.

³⁹ ANTONI POYO I CREIXENTI, “Heràldica colombina”, *Colom i el Món Català*; Rafael Dalmau, Editor; Barcelona, 1993, p. 399.

⁴⁰ L. ULLOA, *Noves proves de la catalanitat de Colom*; op. cit., p. 206.

⁴¹ C. PARELLADA, *Colom venç Colombo. La vera naturalesa catalana del Descobridor del Nou Món*; op. cit., p. 147.

⁴² CESÁREO FERNÁNDEZ DURO, *Nebulosa de Colón, según Observaciones hechas en Ambos Mundos. Indicación de algunos errores que se comprueban con documentos inéditos*; Est. Tipográfico «Sucesores de Rivadeneyra», Madrid, 1890, op. cit., p. 16.

que aquests li concedeixen el nou escut, “en el que sí que estava decidit era a no posar-hi les armes veritables dels Colom”⁴³; com si aquesta decisió En Colom la pogués prendre unilateralment sense la permissió reial. I entenc encara molt menys que En Porter s’encaparrí a afirmar que En “Colom estava entestat que per força no volia dir el seu nom i menys dibuixant-lo als quaters de l’escut”⁴⁴, perquè aquest nom que En Porter pensa que el Descobridor volia amagar, apareix en quasi tota la documentació oficial, datada també a Barcelona⁴⁵, i ell mateix el fa estampar a la carta que adreça al rei Ferran, a En Gabriel Sanxis i a En Lluís de Santàngel⁴⁶.

Amb tot i això, el que En Porter detecta, malgrat que ho atribueixi per error a la voluntat d’En Colom, és que hi va haver una ocultació palesa i manifesta en el moment que els reis van atorgar-li unes noves armes.

Per En Gaya, “al 1502, l’Almirall protocolitza, mitjançant Notari Públic, tots els seus títols i privilegis a l’ensem que el testament. Els cartularis que contenen els documents predits porten les seves Armes. Un d’ells es conserva a París i amb gran estranyesa per la nostra part, observem en aquests escuts canvis, no només insòlits, sinó contraris a tota llei heràldica”⁴⁷. I hi afegeix, en escriu, que “després de la mort de l’Almirall (20 de maig de 1506), el seu blasó sofrí, en diverses ocasions, modificacions”⁴⁸, que no es poden atribuir, sota cap concepte, al ja difunt Descobridor.

Per En Pestana Júnior, “el rei d’armes de Castella, il·luminador dels *Cartularis*, recompon i afaïçona el blasó atorgat per la mercè reial”⁴⁹, ja que no creu “que els cartularis siguin contemporanis de l’Almirall”⁵⁰. I, segons En Poch i Noguera, “sembla que les armes familiars que figuren a l’escut colombí foren alterades i l’escut dels *Cartularis* només concorda amb les armes que sofriren la modificació per una cèdula datada al gener del 1535, expedida per En Carles V”⁵¹. Idea que l’Enric Bayerri ha corroborat amb més èmfasi, en confirmar-nos que “pel que fa als Escuts d’Armes del Descobridor d’Amèrica, tal com es veuen als *Cartularis*, han estat adulterats”⁵².

⁴³ JOSEP PORTER ROVIRA, *El navegant Cristòfor Colom entre els documents i la faula (1436-1506)*; Publicacions de l’Abadia de Montserrat, Barcelona, 1997, p. 78.

⁴⁴ Ídem.

⁴⁵ Vg. ANTONIO RUMEU DE ARMAS, “Colón en Barcelona”; op. cit., «Apèndice documental», p. 511-524.

⁴⁶ Vg. C. SANZ, op. cit., p. 4 (edició de Barcelona); p. 8 (edició de Valladolid); p. 1, 7 i 8 (1a i 2a edicions de Roma, Stephanus Planck); p. 1 i 6 (edició de Roma, Eucharius Argentus); p. 1, 7 i 8 (edició d’Anvers); p. 3 i 18 (edició de Basilea); p. 3 i 15 (2a edició de Basilea); p. 2, 3 i 8 (1a i 2a edicions de París); p. 3 (edició d’Estrasburg).

⁴⁷ M. GAYA Y DELRUE, op. cit., p. 299.

⁴⁸ Ídem, p. 301.

⁴⁹ PESTANA JUNIOR, *D. Cristóbal Colom ou Symam Palha na História e na Cábalá*; Imprensa Lucas & Cº, Lisboa, 1928, p. 92.

⁵⁰ Ídem, p. 93-94.

⁵¹ J. POCH Y NOGUERA, op. cit., p. 81.

⁵² ENRIQUE BAYERRI Y BERTOMEU, *Colón tal cual fue. Los problemas de la nacionalidad y de la personalidad de Colón y su resolución más justificada*; Porter-Libros, Tortosa, 1961, p. 693.

Les suposicions de l'Ulloa, En Pestana, En Bayerri, En Gaya, En Poch i Noguer i En Parellada tenen una coartada històrica que explicaria els retocs a les armes, perquè, com ha demostrat En Demetrio Ramos, de tota la documentació expedida per la Cancelleria Reial a Barcelona, durant aquell 1493, “no hi ha constància a l'Arxiu de Simancas”, on tan sols “s'hi troben ja els duplicats”⁵³. I, “de l'augment de les armes del Descobridor”, explicita que “de tot això no hi ha res a Simancas”⁵⁴.

Que els Colom de Barcelona tenien un colom d'argent sobre camp d'atzur a l'escut, ho assegura –ja a l'època dels Reis Catòlics– el *Libro de los linajes de Espanya*, d'En Garcí Alonso de Torres⁵⁵. Ho testimonien, més modernament, En Fèlix Domènech, al *Nobiliari General Català de Llinatges*⁵⁶, i els germans García Carrafa, a l'*Enciclopedia Heràldica y Genealógica Hispano Americana*⁵⁷, i ho corroboren, alhora, encara avui dia, l'Antoni Poyo, al seu article “Heràldica Colombina”⁵⁸ i En Ferrer i Vives a la seva *Heràldica Catalana*⁵⁹.

Tal com ha consignat En Carreras Valls, “segons l'heràldica, cal distingir tres famílies nobles Colom, dos d'elles existents a Barcelona a l'època de l'Almirall”⁶⁰ i una altra a l'Urgell. I afegeix que, “el que estimem acreditat és que entre els Colom barcelonins i els de l'Urgell existí una relació familiar”⁶¹, i que, almenys “una de les branques nobles Colom que trobem a Barcelona acusa una procedència de l'Urgell”⁶². Per acabar rubricant, pel que fa als Colom de Barcelona, que “són tres escuts distints que coneixem i dues les famílies que consta positivament que, a la seva època, hi vivien. Aquests escuts són:

“a) El del segell d'En Berenguer Colom, al 1360: camp de gules amb colom d'argent.

“b) El dels Colom de diversos nobiliaris: camp d'atzur amb colom d'argent i bordura de vuit peces.

“c) El segell d'En Guillem Colom de Barcelona, del 1435: camp d'or amb colom de sable i bordura de vuit peces”⁶³.

⁵³ DEMETRIO RAMOS, *Colón en Simancas*; Sociedad V Centenario Tratado de Tordesillas, Madrid, 1995, p. 94.

⁵⁴ Ídem.

⁵⁵ L. ULLOA, *El Pre-descubrimiento Hispano-Catalán de América en 1477*; op. cit., p. 52.

⁵⁶ FÉLIX DOMÉNECH Y ROURA, *Nobiliari General Català de Llinatges. Catalunya, Valencia, Mallorca, Rosselló*; Montaner y Simón, Editors; Barcelona, 1928, Volum Tercer, Làmina CXXVI.

⁵⁷ Vg. ALBERTO Y ARTURO GARCÍA CARRAFA, *Enciclopedia Heràldica y Genealógica Hispano Americana* [Imprenta de Antonio Marzo], Madrid [1927], tom XXVII, p. 69 i làmina 4a.

⁵⁸ A. POYO, op. cit., p. 405.

⁵⁹ FRANCESC D'A. FERRER I VIVES, *Heràldica Catalana*; Editorial Millà, Barcelona, 1993, volum 1r, p. 278-279.

⁶⁰ R. CARRERAS VALLS, *Los Catalanes Juan Cabot y Cristóbal Colom*; op. cit., p. 90.

⁶¹ Ídem, p. 91.

⁶² Ídem, p. 108.

⁶³ Ídem, p. 90.

Per En Carreras Valls, doncs, “el que és possible i l’heràldica sembla comprovar és que, entre ambdues branques es produí un enllaç. Camp d’atzur i colom d’argent en una i camp d’or i colom de sable en l’altra revelen indiscutiblement la diversitat d’origen. En canvi, idèntica bordura de vuit peces en la mateixa disposició acrediten un enllaç. És inútil establir la hipòtesi de quan i com es va produir, ja que manquem de documents. El fet essencial és que entre ambdues famílies Colom existiria un parentiu que l’heràldica revela”⁶⁴.

Sense cap mena de dubte, aquest colom que va apareixent una vegada i una altra, ara d’argent ara de sable, suara amb camp de gules, suara amb camp d’atzur, és el mateix signe parlant que també tenia En Cristòfor Colom al seu escut d’armes d’abans de la descoberta i com a marca d’aigua del seu paper personal⁶⁵.

Pel que fa a això, l’Ulloa és prou explícit: “Hem vist que en diversos autògrafs indiscutibles d’En Colom, conservats a l’arxiu de la Casa d’Alba, existeix com a filigrana del paper un colom”⁶⁶.

I respecte al colom que hi havia a l’escut, al *Memorial del Plet sobre la Successió en Possessió de l’Estat i Heretatge de Veragua, Marquesat de Jamaïca i Almirallat de les Índies que fundà En Cristòfor Colom*, hom hi assegura, amb la finalitat de rebatre les pretensions d’En Baltasar Colombo a la successió dels béns i títols del Descobridor, que l’escut d’aquell tenia tres coloms mentre que a les antigues armes de l’Almirall de les Índies hi havia “un colom argentat en camp d’atzur”⁶⁷.

Aquest Baltasar, davant la negativa del Consell d’Índies a acceptar les seves armes – tres coloms blancs en camp blau– com a armes de la família del Descobridor, va refer les seves al·legacions i, al cap de cinc anys, va replicar amb noves proves. La Secretaria del Consell les va aplegar i en va efectuar el dit *Memorial* per distribuir-lo entre les parts i els jutges i facilitar-los, així, l’estudi del litigi.

Al punt 1.293, el Consell constata: “Després, Mossèn Baltasar donà una altra petició, en la qual es deia que tenia presentades les armes que portava En Cristòfor Colom abans del descobriment de les Índies, tretes amb citació de parts dels llibres dels Reis d’Armes, les quals eren un *colom d’argent sobre camp d’atzur*. I perquè constés que eren les mateixes que ell porta i tenen els seus pares i antecessors, féu presentació de les seves, que és la declaració d’Armes que té declarada, perquè s’entengués que eren les mateixes en l’essencial, que és el camp d’atzur i els coloms així mateix argentats i ho jurà i signà”⁶⁸.

⁶⁴ Ídem, p. 110.

⁶⁵ Cf. L. ULLOA, *El Pre-descubrimiento Hispano-Catalán de América en 1477*; op. cit., p. 57.

⁶⁶ Ídem, p. 56-57.

⁶⁷ Ídem, p. 145, 146, 147 i 148.

⁶⁸ Cf. L. ULLOA, *Cristòfor Colom fou Català. La veritable gènesi del descobriment*; traducció de Domènec de Bellmunt, Llibreria Catalonia, Barcelona, 1927, p. 125.

Aquestes armes, doncs, són, alhora, idèntiques al colom d'argent en camp d'atzur que tenen els Colom de Barcelona i a les que veiem a l'escut d'un gravat del segle XVI d'una pretesa nau del Descobridor, juntament amb d'altres escuts de la creu de Sant Jordi, de la marina i els exèrcits de Catalunya i els reis catalans⁶⁹. I, per això mateix, i a vista d'una evidència semblant, En Parellada denunciava que “aquest Baltasar Colombo no va saber fer altra cosa, quan hom li va demanar que presentés les seves armes, que presentar les armes dels Colom catalans”⁷⁰. I ho matisava al detall: “D'Entrada va presentar el seu escut de família amb tres colomes blanques en camp d'atzur, però davant la protesta d'un altre litigant, la Sra. Francisca Colón i Pravia, dona del llicenciat Ortegón, oïdor de l'audiència de Quito, la qual en veure-les va exclamar «tales armas no fueron nunca las del Almirante, no se parecen unas a otras en nada», el dit Baltasar va presentar –al cap de cinc anys–, les armes dels Colom catalans, ço és, una coloma argentada en camp d'atzur”⁷¹.

Però el més revelador de les al·legacions d'En Baltasar Colombo és que, segons el Consell, després que se li retragués que les seves armes s'assemblaven més a les dels Coloma que a les dels Colom, el 3 d'abril de 1591, va presentar una petició “perquè consti que les armes que portaven els del llinatge Colom a Espanya, al temps dels senyors Reis Catòlics, Ferran i Isabel, eren i són un colom d'argent en camp d'atzur”⁷². Segons el Consell, En Baltasar insistia que “els que es diuen de Colom porten d'atzur amb un colom d'argent i diu haver-ho tret del dit llibre per manament dels senyors del Consell de les Índies”⁷³.

Amb la qual cosa, ara som plenament conscients que el Consell d'Índies sabia perfectament que les armes personals autèntiques d'En Colom eren aquest colom d'argent sobre camp d'atzur. I que, mentre aquest Consell autoritzava un estranger a emprar-les en uns plets davant la família Colom, en benefici propi i detriment dels hereus del Gran Almirall, no permetia que poguessin transcendir, ni descrites, ni gravades en els llibres impresos.

En aquesta mateixa clàusula, el Consell assegura que En Baltasar Colombo, “feia i féu presentació d'un Escut d'armes tret, amb citació de les parts, dels llibres dels Reis d'Armes que són en poder d'En Diego d'Urbina, Rei d'Armes”, i va presentar “el dit Escut d'Armes que té un colom argentat en camp d'atzur, i al peu de dit Escut hi ha una fe del dit Diego d'Urbina”⁷⁴. I assegurava, amb el propòsit d'identificar la seva nissaga amb la dels Colom descobridors, que aquestes eren les armes “del llinatge dels Colombo del Castell de Cuccaro”⁷⁵.

⁶⁹ Vg. J. BILBENY, *Brevíssima Relació de la Destrucció de la Història. La falsificació de la descoberta catalana d'Amèrica*; op. cit., p. 83.

⁷⁰ C. PARELLADA, *Colom venç Colombo. La vera naturalesa catalana del descobridor del Nou Món*; op. cit., p. 146.

⁷¹ Ídem, p. 146-147.

⁷² Cf. L. ULLOA, *Cristòfor Colom fou Català*; op. cit., p. 124.

⁷³ Ídem, p. 125.

⁷⁴ Ídem, p. 124-125.

⁷⁵ Ídem, p. 124.

A tot aquest gavadal de despropòsits va contestar la Francesca Colom [*Francisca Colom*, així, amb el cognom en català a la mateixa transcripció dels plets]. D'antuvi, va dir, a fi de desmuntar el primer escut, amb tres coloms, presentat per En Baltasar, "que mai l'almirall no havia tingut a l'escut de les seves armes [tres] coloms"⁷⁶. I que, per si encara això no fos prou per desemascarar el falsari, li rebatia que "al llibre d'En Diego d'Urbina, Rei d'Armes, no hi han de ser les armes de gent forastera, com ho era el dit mossèn Cristòfor quan es féu el dit llibre i que encara seria possible no ser llavors a Espanya el dit Almirall, sinó que sols hi ha les armes dels espanyols i que el que diu el dit capítol és que els de Colom, amb la *m* al final i no amb una *n* com ho té el nom de Colon, porten un colom per armes; aquests són aragonesos o valencians i es diuen Colomes, que en la seva llengua Coloma és colom"⁷⁷.

Si he reproduït la clàusula sencera, mot rere mot, és perquè el text és transcendental a fi de comprendre per sempre més que, d'una banda, al darrera de l'ofuscació de la personalitat i la nacionalitat d'En Colom hi ha l'Estat espanyol, i, de l'altra, com, si salvàvem els retocs operats en la transcripció, es desprèn la catalanitat categòrica del Descobridor.

D'entrada, veiem com la Francesca Colom assevera que les proves que aporta En Baltasar Colombo no serveixen perquè "en el llibre d'En Diego d'Urbina, Rei d'Armes, no hi han de ser les armes de gent forastera, com ho era el dit mossèn Cristòfor". Ara bé: primerament, les armes que presenta En Baltasar per demostrar que pertany a la mateixa família del Descobridor, no són les de l'Almirall, sinó les seves pròpies, que pretén identificar amb la família d'aquell. Segonament, la repudiadora no podia aduir que el seu avantpassat fos estranger, per tal com diu que són *aragonesos o valencians*. Tercerament, no té sentit que digui que en el moment de fer-se el llibre, l'Almirall no era a Espanya, perquè el que tracta de negar no és la hispanitat del seu parent, sinó la presumpta consanguinitat que s'autoatribueix l'usurpador italià. Quartament, no pot dir mai que al llibre d'En Diego d'Urbina no hi ha les armes del Descobridor, perquè, com ella mateixa reconeix, en aquest llibre "només hi ha les armes dels espanyols" i ella, com a espanyola, i pertanyent a una nissaga hispana –que, per raó de la pertinença, defensa de la impostura italiana–, no podia negar la seva pròpia naturalesa. Cinquenament, no pot afirmar que si, en el capítol referit, hom diu que els de Colom s'escriuen "amb una *m* al final", és "que es diuen Colomes", atès que el cognom Coloma no s'ha escrit mai amb *m* al final. I, en cas fer-ho, aleshores tindriem que el cognom resultant és Colom.

L'Ulloa, amatent com de costum a tota aquesta mena de tràngols lèxics, ja va denunciar les declaracions de la Francesca Colom d'"increïbles"⁷⁸, tot afirmant que la

⁷⁶ Ídem, p. 126.

⁷⁷ Ídem.

⁷⁸ Ídem, p. 132.

transcripció anterior era “plena de tenaces confusions i equívocs”⁷⁹ i errades “deliberadament volgudes”⁸⁰. I En Parellada, que també es detén a estudiar aquests paràgrafs al·lusius a les armes dels Colom i dels Colombo, escriu que som davant d’un “grotesc garbuix” i d’una “desraó tan llampant”⁸¹, que només tenen sentit si van dirigits a ocultar tan sols “Colom i Catalunya, que per a ella no existien. Cosa que significa de manera concloent que era en aquests dos conceptes on hi havia la veritat que els podia noure”⁸².

I, si bé tant l’Ulloa com En Parellada atribuïen els errors i despropòsits a la mateixa Francesca, en l’estat de coneixements que tenim avui dia, ja es pot afirmar que han de ser imputats a la maquinària de la censura reial, que transcriu a net les nòtules que contienien les paraules dels pledejants, tot introduint-t’hi els canvis pertinents, i que queden evidenciats, com de costum, per l’absurd del context.

Entès això, convindria restaurar el text, amb la informació creuada que es desprèn de la resposta de la Francesca Colom i del que avui dia sabem sobre els dos llinatges Colom. El primer, el català, compost per les branques dels casals d’Urgell i Barcelona, que comparteixen unes mateixes armes amb brisures diferents; i, l’altre, el valencià, format a partir del casament del 2n Marquès de Guadalest i Almirall d’Aragó, Sanç de Cardona, amb la Maria Colom, néta de l’Almirall Colom⁸³. A l’època, doncs, en què s’esdevenien els plets, i en què la Francesca Colom feia les seves declaracions, En Cristòfor Colom i de Cardona, era el 2n Marquès de Guadalest, Almirall d’Aragó i de les Índies, Duc de Veragua i Marquès de Jamaïca⁸⁴, mentre el seu fill, Francesc Colom, era el governador d’Elda⁸⁵, i la seva germana, Maria Colom i de Cardona, també Marquesa de Guadalest, era la muller d’En Francisco López de Mendoza, Almirall d’Aragó⁸⁶. Sense descartar la branca dels Colom vinculada a la Casa Reial de Portugal, i que hom coneix arreu com els Colom de Portugal⁸⁷, i la branca emparentada, pel casament d’En Jaume Colom, 2n Virrei de les Índies, amb la Maria de Toledo –filla d’En Fernando de Toledo y Enríquez–⁸⁸, amb les famílies reials de Castella i Catalunya. Tal com diu En Juan Guillén, “malgrat el judici pejoratiu d’En Ferran, el rei Ferran el Catòlic estigué al costat dels Colom en moltes ocasions i de moltes maneres. Fou ell qui possibilità l’enllaç d’En Jaume amb Na Maria de Toledo, filla d’En Fernando de Toledo, comanador major de Lleó, germà del duc d’Alba, i cosins germans del mateix rei. El matrimoni se celebrà a la primavera de 1508 i el 29 d’octubre el rei féu efectiu el seu

⁷⁹ Ídem.

⁸⁰ Ídem, p. 133.

⁸¹ C. PARELLADA, *Colom venç Colombo. La vera naturalesa catalana del Descobridor del Nou Món*; op. cit., p. 148.

⁸² Ídem.

⁸³ Cf. RAFAEL NIETO Y CORTADELLAS, *Los Descendientes de Cristóbal Colón*; Sociedad Colombista Panamericana, L’Havana, 1952, p. 10.

⁸⁴ Cf. A. DE FLUVIÀ, “Els Cardona, marquesos de Guadalest i de Castellnou i almiralls d’Aragó”; *Gran Enciclopèdia Catalana*, op. cit., vol. 4, p. 398 i MARQUÉS DE LAURENCÍN, op. cit., p. 356.

⁸⁵ Cf. A. DE FLUVIÀ, “Els Cardona, marquesos de Guadalest i de Castellnou i almiralls d’Aragó”; op. cit., p. 398.

⁸⁶ Ídem.

⁸⁷ Vg. R. NIETO Y CORTADELLAS, “Las dignidades de los Colón en las casas de Gelves y Berwick”; op. cit., p. 92-189.

⁸⁸ Ídem, p. 7-8.

nomenament de governador de les Índies, illes i terra ferma del mar Oceà. Per aquest casament la família Colom es veié enllaçada amb la casa reial i les principals de Castella i Aragó⁸⁹.

Ara, essent coneixedors d'aquestes dues cases nobles dels Colom, la catalana i la valenciana, podem treure'n l'entrellat definitiu i adonar-nos, alhora, de la seva altíssima significació.

Així, jo crec que els mots de la descendent del Gran Almirall, haurien d'haver estat els següents:

“I en el llibre d'En Diego d'Urbina, Rei d'Armes, no hi han de ser les armes de gent forastera com ho era el dit *Baltasar Colombo* quan es féu el dit llibre; i que encara seria possible no ser llavors a Espanya el dit *Baltasar*, sinó que sols hi ha les armes dels espanyols i que el que diu el dit capítol és que els de Colom, amb *m* al final i no amb *bo*, com ho té el nom de *Colombo*, porten un colom per armes; aquests són *catalans* o valencians i es diuen *Colom*, que en la seva llengua *Colom* és colom”.

Seguint el curs dels plets, al 17 de gener de 1593, i com a resposta a la clàusula anterior, En Baltasar va insistir novament “que en un llibre seu antic que té en el seu poder, que escriví En Garcia Alonso de Torres, Rei d'Armes dels Reis Catòlics Ferran i Isabel, hi ha escrits els capítols, al foli 317, un dels quals diu: «Els qui es diuen Colom porten d'atzur amb un colom d'argent», i està escrit així amb *m* al final⁹⁰”.

És a dir, que si En Baltasar Colombo, en el seu intent de voler-se identificar amb la família del Descobridor, va afirmar i reafirmar que l'escut d'armes d'aquest era un colom d'argent en camp d'atzur, idèntic al dels Colom barcelonins, i que el seu nom era Colom, “així amb *m* final”, i els seus arguments no van ser mai negats, ni pel fiscal, ni pel Consell d'Índies, ni pels hereus del Descobridor, això vol dir, indefectiblement, que En Cristòfor Colom era català i pertanyia a la família barcelonina dels Colom.

O sigui que ni el genovès Baltasar Colombo, ni un Bernardo Colombo, de Cogoletto, que també va pledejar per aconseguir algun benefici de l'herència colombina, no van poder demostrar al llarg dels plets que fossin parents de la nissaga dels Colom. Encara més, els descendents d'En Colom que van participar als Plets, es van oposar de tot en tot a la pretesa possibilitat d'identificar els Colombo italians amb els Colom hispans. Així ho van rebatre

⁸⁹ JUAN GUILLÉN, *Hernando Colón. Humanismo y bibliofilia*; Fundación José Manuel Lara, Sevilla, 2004, p. 106.

⁹⁰ Cf. L. ULLOA, *Cristòfor Colom fou Català*; op. cit., p. 126-127.

davant del fiscal Na Francesca Colom i els altres parents seus, “puix aquests deien que són de llinatge diferent dels Colombos” italians⁹¹.

En aquest sentit, i a fi de dotar de versemblança documental els seus raonaments genealògics, l'esmentada Francesca Colom va sostenir que “Colombo i Colom no és un mateix nom i que l'Almirall Mossèn Cristòfor en el seu testament no va cridar a la successió del seu heretatge als Colombos, sinó als de nom de Colom”⁹².

Conformement, apel·lava al parer d'En Ferran Colom, car, segons aquest, “en temps del seu pare (Mossèn Cristòfor) era ja tot una cosa (Colom i Colombo); però que ell volgué que *aquest engany* no prosperés als qui en endavant succeïssin en la seva nissaga i heretatge, i tornà a prendre el nom antic que era Colom”⁹³.

Per En Beltrán y Rózpide, que analitza per menut totes aquestes declaracions dels Plets, és obvi que, d'acord amb la Francesca Colom, “hi havia un llinatge de Colom veritable i un llinatge fals, i que aquest [–el fals–] era el dels Colombos” italians⁹⁴.

El litigi es va acabar el 2 de setembre de 1602 i, tal com afirma En Francisco P. de Montes de Oca, “els Tribunals del regne declararen definitivament legítim successor d'En Cristòfor Colom, el senyor comte de Gálvez, Jordi de Portugal, espòs de Na Isabel Colom, tia d'En Diego, que fou quart Almirall i Virrei de les Índies. La qual cosa donà motiu per esbrinar que aquest cognom italià de Colombo no té cognació amb el de Colom espanyol i que a tota Itàlia no hi havia cap família que procedís o estigués lligada amb la de l'insigne descobridor del Nou Món”⁹⁵.

Però sobretot, ultra l'evidència esgrimida pels Colom hispans que hi ha dos llinatges en joc, el català i l'italià, el que podem extreure del debat entre els uns i els altres, a l'entorn de les armes del Descobridor, com molt bé ha indicat En Parellada, és que, “implícitament o explícita, tots convingueren que en posseïa”⁹⁶.

En posseïa. És clar. I el seu senyal parlant –com hem vist i tothom reconeixia– era el colom. I sobre aquest colom gravita tot el tema de la vinculació familiar d'En Baltasar Colombo amb En Cristòfor Colom i la seva família. Llavors, a vista de tot plegat, de les innombrables referències que es fan sobre aquest colom tan transcendental, no puc entendre com En Luis Astrana, que admet que l'escut “dels Colom catalans porta un colom

⁹¹ R. BELTRÁN Y RÓZPIDE, op. cit., p. 18.

⁹² Ídem, p. 20.

⁹³ Ídem.

⁹⁴ Ídem.

⁹⁵ F. P. MONTES DE OCA GARCÍA, op. cit., p. 196.

⁹⁶ C. PARELLADA, *Colom venç Colombo. La vera naturalesa catalana del Descobridor del Nou Món*; op. cit., p. 187.

blanc en camp d'atzur"⁹⁷, afirmi, per contra, que "Mossèn Cristòfor no posà colomes ni coloms al seu escut"⁹⁸, excepte que tingui un partit pres d'antuvi en contra de la vinculació del Gran Almirall amb la família barcelonina dels Colom, com sembla que té.

Perquè, si bé una de les principals raons dels censors de la Corona espanyola va ser esborrar del tot aquest colom, com a senyal parlant de les armes del Descobridor i dels seus descendents, les argumentacions dels plets el posen a primer pla i velles aportacions documentals ens demostren com, efectivament, l'ocultació no va ser total, car aquells descendents, temps a venir, d'acord amb l'opinió d'En Luis Salazar, van continuar tenint als seus escuts "els coloms d'argent i el camper atzur, que són les antigues armes dels Colom"⁹⁹.

Ja hem vist també com un dels altres grans arguments de la família del Descobridor és la defensa d'un cognom Colom, acabat amb *m*, davant de la impostura italiana de presentar-se com a *Colombo*. Doncs bé, l'Astrana, a fi de negar la catalanitat de l'Almirall assegura que té una prova que si l'Ulloa "l'arribés a conèixer fa pujar fins als núvols la «catalanitat» del Nauta"¹⁰⁰.

La prova definitiva no és ni més ni menys que la següent: "A la Biblioteca de la Real Academia de la Historia, al *Libro de los Blasones*, que al primer foli superior ostenta la data de 1540, signatura 11-1-6=215; allà, al foli 173, s'història el blasó de Mossèn Cristòfor Colom (amb *m!*)"¹⁰¹.

O sigui, que, per l'Astrana, l'escut del Descobridor indica que pertany a En Cristòfor Colom, amb el cognom escrit en català, tal com els descendents de l'Almirall ho van vindicar durant els plets a fi de diferenciar-se dels Colombo italians, però que això, tanmateix, no és cap prova, perquè "res no diu al manuscrit tan venerable sobre el parentiu amb els Colom" catalans!¹⁰². I no sospita que si no es diu és perquè llavors, en el moment de confegir-se el llibre, ningú no en dubtava, atès que els Colom catalans eren els únics nobles, els únics emparentats amb el Descobridor –tal com el resultat dels plets va evidenciar, amb una sentència favorable als seus interessos–, els únics amb idèntic cognom i els únics que compartien amb ell les armes heràldiques.

En aquell moment, el problema del veritable cognom del Descobridor era un autèntic tema de debat judicial, car si es deia Colom i tenia per armes un colom, els pretendents italians a l'herència del Gran Virrei i Almirall quedaven decantats i els béns passaven als seus descendents catalans. En aquest sentit, el seu fill Ferran, comença el llibre que va escriure

⁹⁷ LUIS ASTRANA MARÍN, *Cristóbal Colón. Su patria, sus restos y el enigma del descubrimiento de América*; Editorial Voluntad, S.A.; Madrid, 1929, p. 317.

⁹⁸ Ídem.

⁹⁹ C. FERNÁNDEZ DURO, *Nebulosa de Colón*; op. cit., p. 250, nota 10.

¹⁰⁰ L. ASTRANA MARÍN, op. cit., p. 317.

¹⁰¹ Ídem.

¹⁰² Ídem.

per restaurar la memòria del seu pare, amb un primer capítol que encapçala: “De la pàtria, origen i nom de l’almirall Cristòfor Colom”¹⁰³. Ara bé, a despit i malgrat que la pàtria i l’origen, en editar-se el llibre, ja hi apareixen totalment ofuscats, no s’esdevé el mateix amb el nom i amb la simbologia que enclou.

Per En Ferran, doncs, “si tenim esguard del cognom comú dels seus passats, direm que verament fou *Colom*, en tant que portà la gràcia de l’Esperit Sant a aquell nou món que descobrí, mostrant, tal com en el baptisme de Sant Joan Baptista l’Esperit Sant en forma de *colom* mostrà, quin era el fill dilecte de Déu, que allà no es coneixia; i perquè sobre les aigües de l’oceà igualment portà, com el *colom* d’En Noè, l’oliva i l’oli del baptisme per la unió i la pau que aquelles gents havien de tenir amb l’església, puix eren reclosos en l’arca de les tenebres i la confusió. I, en conseqüència, li vingué a propòsit el cognom de *Colom*”¹⁰⁴.

És a dir, que durant els plets, En Ferran Colom ens diu que el seu pare es deia *Colom*, i que la seva simbologia era la del *colom* de l’Esperit Sant i la del *colom* d’En Noè. Tothom sabia quin era el cognom veritable del Descobridor. Ho proclamava la família davant el fiscal de la corona, ho anunciava el fill de forma plàstica irratiable, ho exposaven els pretendents italians a l’herència, ho ressenyaven els llibres d’heràldica, com el que comenta l’Astrana, i ho posava de manifest la marca del paper que En Colom mateix emprava. De tot arreu ens vénen les proves i les evidències d’aquest colom menys a les còpies pintades del seu escut d’armes, perquè, fins i tot, quan se’ns descriu de paraula, també hi trobem un *colom*. I “Colom” trobem, fins i tot, a l’escrit que acompanya les armes, en el gravat que reproduïx l’Oviedo, puix s’hi diu: “Por Castilla e por León Nuevo Mundo halló *Colom*”¹⁰⁵. Més concisió, per tant, impossible. Llavors, doncs, de tot plegat, només en puc inferir, que aquest desvirtuament del senyal parlant del blasó ha estat premeditat i perpetrat per la censura reial, seguint ordres expressives i explícites de la Corona.

Tornant a la sobredita filigrana amb un sol colom que el Descobridor tenia en el seu paper personal, l’Ulloa, encara, ens especifica que, “en d’altres d’aquests autògrafs, la filigrana és *un món creuat i coronat per una creu*. Aquest emblema es presenta, nogensmenys, que en el paper de les restes del *quadern de bord* del viatge de 1492. Quelcom més: figura en el valuósíssim croquis de l’illa de Santo Domingo que forma part d’aquest quadern, i que és l’únic dibuix autèntic de mà d’En Colom que ha arribat fins a nosaltres”¹⁰⁶.

¹⁰³ FERNANDO COLOMBO, *La Vera Storia Di Cristoforo Colombo*; Fratelli Melita Editori, Gènova, 1989, p. 21.

¹⁰⁴ Ídem, p. 23.

¹⁰⁵ Cf. A. POYO I CREIXENTI, “Heràldica colombina”; op. cit., p.404.

¹⁰⁶ L. ULLOA, *El Pre-descubrimiento Hispano-Catalán de América en 1477*; op. cit., p. 57.

L'Ulloa pensa que hi va haver una clara intenció, per part del Descobridor, a usar aquest paper determinat amb el símbol del món i la creu¹⁰⁷. I apunta que “ja sia que l'adquirís en el comerç comú, ja sia que el fes fabricar especialment per al seu ús, a Barcelona o a València –on hi havia llavors fàbriques de paper–, és evident que l'Almirall ha cercat i emprat amb intenció paper amb aquestes filigranes”¹⁰⁸. I, en un altre llibre, l'Ulloa insistia que “l'Almirall el cercà i l'escollí amb intenció. No pot ser una simple casualitat que el paper dels seus autògrafs tingués per filigrana, ja un colom, ja un món sota una creu, símbols, respectivament, de les seves antigues i noves armes. Sembla evident que la voluntat del descobridor hi jugà el paper més important”¹⁰⁹.

Consegüentment, si l'Almirall va escollir aquell paper amb intenció i voluntat decidides és perquè reflectia amb total exactitud els seus símbols familiars, que eren idèntics als dels Colom de Barcelona: un colom i un món amb una creu. El significat del colom és explícit i resta evident. Però, què significa aquest món coronat amb una creu?

La primera notícia ens la dóna En Fernández de Oviedo, car, en parlar de la concessió de les noves armes que els reis van atorgar al Descobridor aquell 1493, assegura, que hi havia “a sobre l'escut, un bagul d'Estat, al natural, de vuit obertures o vistes, amb un rotlle i dependències blaves i d'or; i a sobre el bagul, per timbre i cimera, un món rodó amb una creu de gules damunt”¹¹⁰. La dada que ens forneix l'Oviedo és important, perquè és el cronista que ens dóna una descripció més completa i acurada –si bé també arranjada, per tal com la trobem en un llibre imprès del segle XVI– de les armes d'En Colom. I tal com ha consignat En Valentín Cardedera, pel que fa a la descripció de l'escut concedit pels reis, “res no ens sembla més autèntic que el testimoni d'En Gonzalo Fernández de Oviedo”¹¹¹.

A parer d'En Martí de Riquer, “el que en principi i almenys fins a les darreries del segle XV sembla ésser en heràldica catalana cosa exclusiva de la casa reial i dels grans magnats és l'ús dels timbres, i concretament la cimera, figura que apareix com una prolongació d'un elm, o casc, amb el qual anava cofat el cavaller i que gràficament se situava al damunt de l'escut”¹¹². I apostil·la que “en l'heràldica catalana medieval les cimeres no són freqüents i semblen un luxe dels més alts llinatges”¹¹³. Segons En Riquer, duien cimera a les seves armes Pere el Cerimoniós; “els seus fills Joan i Martí, tant d'infants com quan foren reis; Martí el Jove de Sicília, Alfons el Magnànim, Joan II i Ferran el Catòlic”¹¹⁴.

¹⁰⁷ Ídem.

¹⁰⁸ Ídem.

¹⁰⁹ L. ULLOA, *Cristòfor Colom fou Català*; op. cit., p. 50.

¹¹⁰ G. FERNÁNDEZ DE OVIEDO, op. cit., p. 32.

¹¹¹ VALENTÍN CARDERERA, *Informe sobre los retratos de Cristóbal Colón, su trage y escudo de armas: leído a la Real Academia de la Historia*; [Madrid, 1847], p. 27.

¹¹² MARTÍ DE RIQUER, *Heràldica Catalana. Des de l'any 1150 al 1550*; Edicions dels Quaderns Crema, Barcelona, 1983, vol. I, p. 23.

¹¹³ Ídem, p. 24.

¹¹⁴ Ídem.

Ara, doncs, i atès, que les armes d'En Colom, segons l'Oviedo, portaven també una cimera –la qual cosa indicava a tota llum que es tractava de l'escut d'un personatge de l'alta noblesa o de la casa reial–, podem entendre per què aquest senyal desapareix de la còpia de la *Provisió Reial* i de la resta de dibuixos que es conserven de les armes del Descobridor: perquè identificava En Colom com a un dels membres més significats de l'alta noblesa i en feia entreveure la seva connexió amb la família reial.

Pel que fa al món amb la creu, l'Ulloa, opina que “un brillant descobriment fet recentment per un erudit català, el Sr. Mitjana de les Doblas, ve a esclarir completament el punt, i a portar a la ja comprovada catalanitat d'En Colom una de les seves més formoses confirmacions.

“Observi's, abans d'entrar a l'exposició d'aquell descobriment, que l'ús per En Colom de l'emblema del món coronat per una creu era anterior al 1492, perquè existeix en paper usat per ell a Santo Domingo en aquesta data; és a dir, portat des d'Europa molt abans de l'atorgament del nou escut. Ara bé, els Sr. Mitjana de las Doblas, després de tenaces i intel·ligents investigacions, ha trobat una antiga família catalana de nom Monrós, les armes de la qual, veritablement suggestives i simbòliques, consisteixen en *camp d'or amb un món de gules creuat d'or i, en el cap, una rosa de gules*. La representació del món en aquest escut és absolutament igual a la del timbre d'En Colom, donat que, com en el d'En Colom, la creu hi sobresurt i corona el món.

“La transcendència del descobriment heràldic del Sr. Mitjana no es redueix a això. Com és fàcil de veure, el nom *Mon-ros* és compost de dues paraules catalanes, *Món* i *ros*, amb la particularitat que *món* és aquí, naturalment, en el sentit material de globus terraquí. *Mon-ros*, vol dir, doncs, *Món-roig*, o més precisament i clara, *Terra roja*. Doncs, bé: tots els qui s'han dedicat a estudis colombins saben que hi ha motius per creure que el descobridor d'Amèrica, quan signava en llatí abans del 1492, ho feia d'aquesta forma: *Columbus de Terra-rubra*. Així, almenys, ho afirmen En Bartomeu de Cases i el llibre atribuït a En Ferran Colom. *Columbus de Terra-rubra* és exactament l'equivalència llatina dels noms catalans *Colom* i *Monrós*¹¹⁵.

Amb tot i això, al 1928, en què es va publicar el llibre, l'Ulloa només va poder notificar els fets i cridar l'atenció sobre la identitat heràldica entre la família dels Mont-ros i la del Descobridor del Nou Món. I si bé, alhora, ens adverava “l'existència en els últims anys del segle XV i primers del XVI d'un cavaller català *Colom Monrós*” que coincideix a la perfecció, si en llatinitzàvem el nom, amb *Columbus de Terra-rubra*, no va passar d'aquí i en cap moment no va poder vincular documentalment, per llaços familiars, ambdues nissagues.

¹¹⁵ L. ULLOA, *El Pre-descubrimiento Hispano-Catalán de América en 1477*; op. cit., p. 57-58.

Per sort, aquell camí desbrossat per En Mitjana i l'Ulloa, recentment ha vingut a donar el fruit esperat amb les recerques genealògiques d'En Cristian Cortès, car, segons aquest investigador, les famílies Colom i Mont-ros es van unir, al segle XV, per mitjà del matrimoni d'En Lluís Colom, germà d'En Joan-Cristòfor Colom, amb Violant de Mont-ros¹¹⁶.

Per això mateix, i talment com passa amb el colom, donat que el món amb la creu evidenciava de tot en tot la vinculació d'En Colom amb els Mont-ros barcelonins, la còpia de la *Provisió Reial*, que es conserva a l'Arxiu d'Índies, n'omet qualsevol referència, malgrat que l'Oviedo ens confirmi que els reis l'hi van atorgar; que, a l'autorització de les armes que concedeix En Felip I d'Aragó, al 1557, als descendents del Gran Almirall, veiem, al tercer quarter, 3 illes i "un món al centre coronat amb una Creu"¹¹⁷ i que l'Argote de Molina, encara al 1588, al seu llibre *Nobleza de Andalucía*, també inclogui el món amb la creu a les armes personals del Descobridor¹¹⁸, tot i que, en la descripció escrita que dona de l'escut, esmenta el castell, el lleó, unes onades amb cinc illes, però no fa cap al·lusió a la creu i al món¹¹⁹. I al dibuix hi manquen dos quarters; un d'ells, el de la banda¹²⁰, que era –com diuen alguns cronistes i documents– el senyal de la seva família: la mà del censor ha fet novament la seva feina. En canvi, En Molina també exposa que les armes van acompanyades amb una llegenda, que diu: "A Castilla y a León/ nuevo mundo dió Colón"¹²¹, però que també ha desaparegut del dibuix de l'escut¹²², perquè ho expressava amb algun altre matís, políticament compromès, que no costa gaire d'endevinar, atesa la catalanitat del Descobridor.

Sabem que aquesta llegenda és fruit d'una manipulació intencionada. Per En Llorenç Gandol, l'Almirall va escriure al seu escut d'arems "*Por Castilla y aragón – Nuevo Mundo halló Colón*". Llegenda que els mateixos Reis van aprovar, però que després l'han canviada, fent-li dir "*Por Castilla y por León*"¹²³. I conclou que "això és una niciesa que no volgué ni pogué posar Colom; perquè seria com dir, *Por Castilla y por Asturias, o por Galicia*. Perquè Lleó, com Astúries i Galícia, ja no existia com a regne"¹²⁴.

Signantment, En Fernández Duro, després de fer-nos veure les irregularitats textuais en què apareix el motiu, ens diu que el seu contingut "no és exacte"¹²⁵. I que les "variants amb què es propalà instantàniament pels àmbits de la nació, saltant els límits de la

¹¹⁶ Cf. C. CORTÈS, op. cit., p. 71.

¹¹⁷ Cf. M. GAYA Y DELRUE, op. cit., p. 301 i làmina II.

¹¹⁸ Vg. GONZALO ARGOTE DE MOLINA, *Nobleza de Andalucía*; Riquelme y Vargas Ediciones, S.L.; Jaén, 1991, p. 628.

¹¹⁹ Ídem, p. 496.

¹²⁰ Ídem, p. 628.

¹²¹ Ídem, p. 496.

¹²² Ídem, p. 628.

¹²³ L. GANDOL I DOMÈNECH, op. cit., p. 29.

¹²⁴ Ídem.

¹²⁵ C. FERNÁNDEZ DURO, op. cit., p. 209.

monarquia de Na Isabel, [ho van fer] en la forma distinta: *A Castilla y Aragón / Nuevo Mundo dio Colón*¹²⁶.

I, justament per això, En Moreau de Saint-Mery ens assegura que ell mateix havia vist aquesta inscripció a la làpida funerària del Descobridor, car ha escrit que En Colom, en ser sepultat, “fou col·locat davant del cor, a la catedral, sota una làpida, en la qual es gravà aquests dos versos castellans, que encara es poden llegir: *A Castilla y Aragón/ otro mundo dio Colón*”¹²⁷. És a dir, que per tal com el llibre d’En Moreau de Saint-Mery es va editar a Filadèlfia, al 1796, la idea d’una descoberta catalano-aragonesa d’Amèrica era llavors encara notòria, pública i reconeguda de tothom.

Fins i tot, quan al darrer terç del segle XVIII es va instal·lar, a la Catedral de Sevilla, una làpida sepulcral per vindicar que allà hi era enterrat En Ferran Colom, fill del Descobridor, entre el text commemoratiu s’hi va fer gravar un escut. Aquest, hauria d’haver contingut les mateixes armes que tenia el seu pare, atès que el Descobridor va ordenar al seu Majoratge que “portarà En Jaume, el meu fill, i tots els que de mi succeïssin i descendissin, i així els meus germans [...], les meves armes que jo deixaré després dels meus dies, sense reservar-ne més cap cosa”¹²⁸. Evidentment, l’escut que s’hi va fer esculpir no deixa de ser un mer símbol que pretén emular les armes del seu pare, però que, com de costum, les elimina, car hi desapareixen dos quarters¹²⁹.

A més, en teoria, i segons les ordres d’En Ferran, manifestades a la seva última voluntat, a la làpida hi havia d’anar gravat el mateix text que ell deixava escrit al testament, amb manament explícit que no es canviés¹³⁰. Però En Juan de Loaisa, a la còpia que en va extractar, a la segona meitat del XVI, no parla sols del fet que En Ferran volgués respectar només el text, sinó també “l’escut de les seves armes, que està molt ben tret, tot de ploma”¹³¹, però que el testament en espanyol ja no conserva¹³².

Això, tanmateix, no es va realitzar, perquè, entre el que indicava En Ferran i la llosa sepulcral es van donar diferències vistents. Segons En Tomàs Marín, “la làpida primitiva a què ens referim, desaparegué en un moment donat i fou substituïda per una altra, el text de la qual varià lleugerament l’antic, empitjorant-lo, i el seu dibuix resultà bastant diferent del primer”¹³³.

¹²⁶ Ídem.

¹²⁷ M. DE SAINT-MERY, op. cit., p. 144.

¹²⁸ C. COLÓN, op. cit., doc. XXV, p. 356.

¹²⁹ Vegeu-ne el dibuix a J. GUILLÉN, op. cit., làmina [3].

¹³⁰ Vg. JOSÉ HERNÁNDEZ DÍAZ Y ANTONIO MURO OREJÓN, *El Testamento de Don Hernando Colón*; Publicaciones del Instituto Hispano-Cubano de Historia de América, Sevilla, 1941, p. 229.

¹³¹ Cf. TOMÁS MARÍN MARTÍNEZ, *Obras y libros de Hernando Colón*; Consejo Superior de Investigaciones Científicas, Madrid, 1970, p. 96.

¹³² Vg. J. HERNÁNDEZ DÍAZ Y A. MURO OREJÓN, op. cit., p. 229-230.

¹³³ T. MARÍN MARTÍNEZ, op. cit., p. 97.

Malgrat tot, no deixa de ser simptomàtic que, a més del castell i el lleó, que hom intentava fer passar per les armes de Castella, i que apareixen sistemàticament en totes les representacions de l'escut, l'únic senyal heràldic que recorda el blasó del seu pare, abans de l'ampliació concedida pels reis, no és la banda, ni el colom, sinó el món somat amb la creu¹³⁴.

Sense deixar l'escut d'armes d'En Cristòfor Colom, em cal dir encara que al segon quarter hi ha un lleó rampant que, per la inèrcia historiogràfica, s'ha vingut identificant amb el lleó de Castella. La concessió reial de noves armes no identifica explícitament en cap moment el castell i el lleó amb el regne de Castella, ni ho deixa entreveure. Sinó que es tracta d'una interpretació feta a posteriori, a partir dels textos apanyats de les cròniques d'Índies.

Talment com ha denunciat En Carreras Valls, "en la concessió reial no es parla per res de Castella i Lleó. No es diu que *les armes que se li donen*, representin aquestes regions hispàniques. Es diu, senzillament, que per armes tindrà un Castell i un Lleó i res més. Voler que aquest Castell i Lleó representin *Castilla* i *León*, és un xic aventurat, si no s'aporten documents emanats de l'autoritat reial, única que podia qualificar la intenció o la representació dels esmentats emblemes"¹³⁵. I, més endavant, hi torna a insistir: "Llevat del quarter relatiu als Monis [o sigui, les àncores], totes les arems o emblemes de l'escut de Colom són essencialment catalanes. Consegüentment, la clàssica llegenda *Por Castilla e por León, nuevo mundo halló Colón*, aplicat a la concessió de les armes, és una fanfarronada, si no es prova una correlació amb la voluntat dels reis en el moment de la provisió"¹³⁶, que, de moment, ningú encara no ha provat.

Per En Carreras Valls, "el 20 de maig de 1493, data de la provisió reial, que com és vist no parla del significat que s'atribueix a les arems que donen a Colom, els catalans estaven resoltament al costat dels Reis, intervingueren activament a l'empresa del segon viatge i no és concebible que obressin així si el nou món tenia d'ésser per Castella i Lleó. Per molta perfídia que hom atribueixi al Rei Catòlic, aquesta les ultrapassaria totes. A malgrat que l'esforç de Catalunya en l'empresa d'Índies va resultar després únicament a profit de Castella i Lleó, opino que els Reis Catòlics, quan varen donar les armes a Colom, no pensaren de prop ni de lluny a reservar les Índies exclusivament als dominis d'Isabel, ni molt menys donar a les aremes de Colom el significat que clàssicament s'atribueix. La lògica i el sentit comú rebutgen una interpretació que, com la de les joies d'Isabel, va ésser fabricada a posteriori i els historiadors, un darrera l'altre, han anat acceptant, i ha servit només per

¹³⁴ Ídem, làmina V. Vegeu-ne també una reconstrucció gràfica de Joaquín Guichot dins ANUNCIADA COLÓN DE CARVAJAL – GUADALUPE CHOCANO, *Cristóbal Colón. Incógnitas de su muerte, 1506-1902. Primeros Almirantes de las Indias*; Consejo Superior de Investigaciones Científicas, Madrid, 1982, vol. I, p. 23.

¹³⁵ R. CARRERAS VALLS, *Catalunya Descubridora d'Amèrica*; op. cit., p. 140.

¹³⁶ Ídem.

emmetzinar les consciències entre els compoments de les diverses nacionalitats ibèriques”¹³⁷.

Conformement, En Simon Wiesenthal, després de reconèixer que “l’acord amb En Colom havia estat subscrit per ambdós sobirans [de Castella i Aragó] i el recolzament moral i material l’havien posat sobretot aragonesos com en Lluís de Santàngel i En Gabriel Sanxis, l’un i l’altre ministres d’Aragó”¹³⁸, no entén com, a l’escut del Descobridor, s’hi va fer escriure el rodolí anterior, tan sols en favor de Castella i Lleó, i “ningú no ha explicat encara d’una manera plausible perquè en el primer vers s’ometé la paraula *Aragó*”¹³⁹.

Així, i a despit de la pressió interpretativa perquè hom identifiqués aquests parell de senyals amb l’Estat castellà, En Cristóbal Real creia que “el castell d’or i el lleó sagnant és possible que simbolitzessin les riqueses que En Colom obtindria al Cibau”¹⁴⁰. I la Sarah Leibovici, forçant fins als límits de la versemblança la interpretació heràldica –tot i que també denuncia que, a les armes “s’hi troben exclosos Aragó i el rei Ferran, cosa que no deixa pas de sorprendre”¹⁴¹–, s’interroga: “A nom de què, aquest oblit?”¹⁴². I considera que els castells i els lleons, pel fet de ser igualment visibles en un escut que es troba “als murs de la Sinagoga del Trànsit, a Toledo” estarien en relació amb “un altre blasó reial”, però pertanyent “a la reialesa d’Israel”¹⁴³.

Una mica més enllà han escrutat En Carreras Valls i En Josep Maria Ortadó. Així, mentre el primer estava convençut que “el castell i el lleó, tal com vénen a l’escut de Colom, són les armes seculares de la majoria de la noblesa catalana”¹⁴⁴, el segon, inspirat en aquest, ens ha deixat escrit: “Cal dir que la torre i el lleó del nou escut no volen significar, com alguns pretenen, cap relació amb Castella i Lleó, car, tal com es troben en l’escut de Colom, són armes clàssiques de la majoria de la noblesa catalana i també d’alguns pobles i ciutats”¹⁴⁵ de Catalunya.

A més a més, En Gaya ens fa veure com, En l’escut d’En Colom, “els esmalts i els metalls eren diferents. En efecte, les Armes de Castella són «de Gules amb Castell d’Or»; les de Lleó, «d’argent amb Lleó rampant de Gules»”, mentre que, a la concessió reial, “En Colom havia de portar, en u, «de Sinople amb el Castell d’Or» i, en dos, «d’argent amb Lleó de porpra unguat de sinople»”¹⁴⁶. El matís és quasi imperceptible, però indica, efectivament,

¹³⁷ Ídem.

¹³⁸ SIMON WIESENTHAL, *Operación Nuevo Mundo*; traducció de Jaume Costas, Ediciones Martínez-Roca, S.A.; Barcelona, 1992, p. 152.

¹³⁹ Ídem.

¹⁴⁰ C. REAL, op. cit., p. 146.

¹⁴¹ S. LEIBOVICI, op. cit., p. 169.

¹⁴² Ídem.

¹⁴³ Ídem, p. 170.

¹⁴⁴ R. CARRERAS VALLS, *Catalunya Descubridora d’Amèrica*; op. cit., p. 140.

¹⁴⁵ J. M^è ORTADÓ I MAYMÓ, op. cit., p. 34.

¹⁴⁶ M. GAYA Y DELRUE, op. cit., p. 298.

que les armes que els reis –o que algú en lloc d’ells, sobre el paper– van atorgar a En Colom no eren les de Castella.

Però, als *Cartularis* del 1502, la relliscada ha estat esmenada a fi i efecte d’igualar els blasons. En Gaya creu –erròniament, com de costum– que l’autor del retoc és En Colom. I ho denuncia: “I és així com l’Almirall en un [quarter] adopta senzillament el mateix blasó de la Reina de Castella, «de gules amb el Castell d’Or aclarit d’Atzur». Això, per descomptat, és una incorrecció”¹⁴⁷, que troba impensable que s’hagi pogut dur a terme tan alegrament, com si re, d’un escut a un altre. Segons ell, el Descobridor “no s’hauria permès aquest canvi sense l’autorització de la Reina”¹⁴⁸. Creu, així mateix, que “un canvi en els mobles o els esmalts d’un blasó havia de ser registrat pel Rei d’Armes del Regne, després d’haver estat autoritzat pel Sobirà (aquestes dues condicions, autorització reial i registre, eren d’obligació absoluta tant a França com a Espanya, per no dir més països); i amb major raó si aquest canvi tendia a identificar les noves armes amb les mateixes del Sobirà”¹⁴⁹.

Però l’autorització reial no hi és, ni s’ha trobat mai. I En Gaya encara és del parer que mai no va existir i que l’anomalia s’ha d’explicar “per una excessiva indulgència per part de la Reina de Castella”¹⁵⁰, que és el mateix que dir que la Corona era al darrera dels canvis: que els permetia i els encobria.

Personalment, em sembla obvi que hi va haver la intenció d’incloure a la còpia de la *Provisió Reial* el castell i el lleó; o, aprofitant un lleó ja existent, s’hi va voler encabir el castell –si és que el castell, a més, no és un altre dels múltiples senyals de l’heràldica i la noblesa catalanes–, a fi que hom arribés a treure’n aquesta precisa conclusió: que es tractava de les armes reials de Castella. Com així s’ha fet i com, després, escriuran una gran tou de cronistes. En aquest sentit, s’ha expressat En Bernardini-Sjoestedt, car, per ell, el nou escut no contenia les armes de Castella, sinó que tan sols “les recordava”¹⁵¹.

Tanmateix, i si bé és lícita, la comparació de les noves armes amb les de l’escut reial de Castella és fruit d’una lectura lliure, infonamentada i temerària. Oimés, si tenim en compte que, tal com ens descriu l’Oviedo, el lleó rampant era “en camp d’argent, amb una corona d’or”¹⁵².

Ara bé: a Catalunya, els Marimon de Barcelona tenien com a signe heràldic, tot i que d’atzur, aquest mateix lleó rampant, en camp d’argent, coronat d’or¹⁵³. Tant En Carreras

¹⁴⁷ Ídem, p. 299.

¹⁴⁸ Ídem.

¹⁴⁹ Ídem.

¹⁵⁰ Ídem.

¹⁵¹ ARMAND BERNARDINI-SJOESTEDT, *Cristóbal Colón*; traducció a l’espanyol de Nicanor Castillo, Ediciones Castilla, S.A.; Madrid, 1965, p. 175.

¹⁵² G. FERNÁNDEZ DE OVIEDO, op. cit., p. 32.

¹⁵³ F. D’A. FERRER i VIVES, op. cit., vol. 2n, p. 148-149 i M. DE RIQUER, *Heràldica Catalana*; op. cit., vol. II, p. 404.

Valls com l'Ortadó també en van percebre la identitat, puix, pel primer, l'escut, "llevat de les illes, correspon en absolut a l'escut parlant dels Marimon"¹⁵⁴; i, pel segon, "el lleó rampant és l'escut dels Marimon"¹⁵⁵. Evidentment, aquesta nissaga, ultra haver lluitat en el bàndol de la Generalitat a la Guerra Civil contra En Joan II¹⁵⁶, al costat del futur Descobridor, també estava emparentada amb la dels Colom: En Guillem-Ramon Colom –avi dels predits germans Joan i Lluís Colom– es va casar, en segones núpcies, amb la Caterina de Marimon¹⁵⁷. Ara, per En Carreras Valls, "el lligam insospitat entre els Colom i els Marimon obre innegablement noves perspectives en la biografia del nostre personatge"¹⁵⁸.

L'entroncament familiar entre aquestes dues grans famílies catalanes, va molt bé per recordar que el Descobridor va escriure a la lletra que va adreçar a la Joana de Torres, institutriu del príncep Joan, que "jo no sóc el primer almirall de la meva família"¹⁵⁹. Precisament, aquestes paraules van portar En Carreras Valls, a l'any 1931, a intuir un possible parentiu entre els Marimon, Vilamarí, Llúria, Cabrera, Carròs o Cardona –en tant que almiralls de la marina catalana– i En Colom; tot i que assegurava que "no ho donarem com a tesi provada respecte a cap d'ells"¹⁶⁰. Però, amb tot, adduïa: "És possible que algunes d'aquestes famílies determinés el seu parentiu amb En Colom. Llevat de la de Cardona, totes les genealogies d'aquells cèlebres personatges de la seva època estan per fer"¹⁶¹.

Tanmateix, un cop elaborades algunes d'aquestes genealogies, hem arribat a saber –com ja he dit– que els Marimon i els Colom pertanyien a un mateix tronc familiar i que, en conseqüència, el nostre Almirall es podia referir perfectament a un Marimon, com a predecessor seu en aquest càrrec nàutic.

L'últim detall de les armes del Descobridor a tenir en consideració és la banda d'atzur que hi ha al punt baix de l'escut que vinc comentant. Tot i que acostuma a anar amb un cap de gules, l'exlibris que emprava el seu fill Jaume, segon Almirall i Virrei de les Índies, l'omet i la banda hi és tota sola, si bé amb posició invertida¹⁶². Per En Poyo és evident que En "Diego Colom suprimeix el cap del seu escut, concedit al seu pare, i a més canvia la banda per una barra tot i mantenir els esmalts"¹⁶³. Canvis inexplicables, sobretot en el fill i hereu d'En Colom, que també heretaria les mateixes armes del pare, si no pensem que som davant de còpies retocades.

¹⁵⁴ R. CARRERAS VALLS, *Catalunya Descobridora d'Amèrica*; op. cit., p. 140.

¹⁵⁵ J. M. ORTADÓ I MAYMÓ, op. cit., p. 34.

¹⁵⁶ Vg. J. SAFONT, op. cit., i S. SOBREQÜÉS i VIDAL – J. SOBREQÜÉS i CALLICÓ, *La Guerra Civil Catalana del Segle XV*; op. cit.

¹⁵⁷ Vg. C. CORTÈS, op. cit., p. 71 i P. CATALÀ i ROCA, *Quatre germans Colom, el 1462*; op. cit., p. 10.

¹⁵⁸ R. CARRERAS VALLS, *Catalunya Descobridora d'Amèrica*; op. cit., p. 145.

¹⁵⁹ Cf. H. COLÓN, op. cit., p. 53.

¹⁶⁰ R. CARRERAS VALLS, *Los catalanes Juan Cabot y Cristóbal Colom*; op. cit., p. 61.

¹⁶¹ Ídem.

¹⁶² Cf. A. POYO, op. cit., p. 391 i 404.

¹⁶³ ANTONI POYO I CREIXENTI, "Introducció a l'heràldica colombina"; *Butlletí del Centre d'Estudis Colombins*, núm. 28 (2002), p. 23.

Amb tot, segons En Cúneo-Vidal, que defensa la genovesitat del Gran Almirall, aquesta banda, d'acord amb l'heràldica italiana, és un "detall –si hem de dir la veritat– d'un simbolisme difícil de copsar"¹⁶⁴. Difícil o, més ben dit, impossible, si fan referència a un Colombo genovès i plebeu. Així mateix ho creia En Ballesteros, pel qual es tractava d'unes "armes fantàstiques, que no se sap d'on procedeixen, i són un de tants misteris de la vida de l'Almirall, puix la majoria de les famílies nobles del seu cognom tenien com a emblema parlant el colom, i sovintegen les conjectures per explicar el caprici colombí d'inventar, o adoptar, aquestes armes que no pertanyien a la seva estirp [genovesa], les arrels plebees de la qual són evidents"¹⁶⁵. Però, amb tot i això, i endut per la inèrica dels estudis sobre l'heràldica colombina, no es pot estar de consignar que En Colom, com qualsevol noble, tenia armes pròpies. I, així, escriu que "les armes anomenades pròpies de l'Almirall eren, en aquest escut, una banda d'atzur sobre un camp d'or, i a sobre d'ella una barra de gules"¹⁶⁶.

No hi fa re que es contradigui amb el Colombo plebeu, que no tenia armes i, segons ell, se les va haver d'inventar. No hi fa re, que, sense autorització reial ningú no podia ni modificar el seu propi blasó. En Ballesteros mateix afirma, fins i tot, que En Colom el va modificar "amb autorització dels Reis"¹⁶⁷. Però, a pesar de les seves pròpies constatacions, finalment creu que un simple estranger, plebeu, sense estudis, va arribar a Espanya, es va inventar unes armes i els reis, nèciament, les hi van concedir, sense el més mínim examen i contravenint totes les lleis heràldiques. Els arguments d'aquest historiador espanyol són dignes de repetir i preservar, perquè il·lustren a la perfecció aquesta mentalitat crèdula a ultrança i d'un fetixisme documental esglaiador, que, abans d'acceptar que un Colom noble, català, pogués tenir armes, prefereix proclamar –tot i estar en contra de tota normalitat històrica i topar frontalment amb les lleis bàsiques del blasó– que era un plebeu genovès que se les va inventar. I, així, ho justifica, pensant que el Descobridor, "autogestionat pel seu ràpid encimbellament, degué de donar assentiment a les pròpies ambicions nobiliàries i participar les seves creences als Reis, que, benèvolament cregueren en les seves paraules"¹⁶⁸.

Per contra, En Parellada, molt més crític i lúcid, ens confirma: "També és evident que les armes familiars que figuren al nou escut de Colom –cap de gules, camp d'or i banda atzur– són armes típicament catalanes, i, si ens atenim a l'opinió d'Harrisse, exclusivament catalanes; perquè, segons reporta el Dr. Ulloa, aquell crític va exclamar, en veure-les, que «cap de gules i un camp d'or travessat per una banda atzur són armes que no es troben

¹⁶⁴ R. CÚNEO-VIDAL, op. cit., p. 182.

¹⁶⁵ A. BALLESTEROS Y BERETTA, "Cristóbal Colón y el Descubrimiento de América", vol. 2, dins *Historia de América y de los Pueblos Americanos*; op. cit., tom V, p. 144.

¹⁶⁶ Ídem.

¹⁶⁷ Ídem.

¹⁶⁸ Ídem.

enlloc, que no corresponen a l'heràldica de cap país. Cap rei d'armes no les hauria certificades»¹⁶⁹.

I, és clar: pel fet d'evidenciar la catalanitat d'aquest llinatge, i la vinculació i pertinença familiar que hi havia de mantenir En Colom, la *Provisió Reial* de 1493 també esborra la banda a la descripció que fa del nou escut. I si no fos per còpies i descripcions posteriors, avui dia tampoc no sabríem quines eren les armes familiars d'En Colom.

Per tant, ens trobem davant d'unes armes antigues d'En Colom, que delataven la seva família i la seva nacionalitat. Per la qual cosa, en certa documentació hi són omeses i, en d'altra, hi surt amb una forma raríssima, que els heraldistes ja han denunciat: la predita banda d'atzur amb cap de gules.

Sembla, doncs, que, volent fer passar l'Almirall per estranger –com durant els plets va succeir– i no essent nobles els Colombo de Gènova, hom va intentar atribuir-li una vinculació amb els Colombo de Plasència. Per això, trobem que el llibre de l'Oviedo, en parlar del Descobridor, ens informa que “l'origen dels seus predecessors és a la ciutat de Plasència, la qual és a la ribera del riu Po”¹⁷⁰. En aquest sentit, En Gaya escriu que aquestes armes serien, “segons la majoria dels colombòlegs, el blasó dels Colombo de Plasència”¹⁷¹. Ara bé, en les armes d'aquests Colombo, “segons En Riestapp, el Cap no era de Gules, sinó de Sinople; i, sobretot, segons un document de confirmació de Noblesa, expedit el 27 de maig de 1615 per l'Emperador d'Alemanya, Maties, els Colombo de Plasència portaven «d'atzur amb tres muntanyes de Sinople, i un colom d'argent en Cap, portant una branca d'olivera»”¹⁷². No hi ha, per tant, cap semblança –ni casual– amb les armes del Descobridor.

En Gaya apunta també que, “per tal que En Cristòfor Colom pogués atribuir-se les Armes de la Casa de Colombo de Plasència, hauria calgut que pertanyés a aquesta família”, però “malgrat totes les giragonses que s'han volgut donar als seus arbres genealògics, ha estat impossible trobar el parentiu del pseudo descobridor d'Amèrica, i, fins i tot, del veritable fill d'En Domènico Colombo [de Gènova], amb aquesta antiquíssima Casa”¹⁷³. Per totes les quals contradiccions i absurds, acabava reblant que “ens trobem davant d'una apropiació indeguda d'Armes”¹⁷⁴.

Amb tot i això, l'Antoni Poyo, cercant de trobar algun lligam entre En Colom i els cognoms del nostre país que porten una banda per senyal, ens advera que, tot i la diferència dels esmalts, “només els So i els Bertran, pel temps i lloc, permeten una concomitància de

¹⁶⁹ C. PARELLADA, *Colom venç Colombo. La vera naturalesa catalana del Descobridor del Nou Món*; op. cit., p. 147.

¹⁷⁰ G. FERNÁNDEZ DE OVIEDO, op. cit., p. 16.

¹⁷¹ M. GAYA Y DELRUE, op. cit., p. 298.

¹⁷² Ídem.

¹⁷³ Ídem.

¹⁷⁴ Ídem.

fets i senyals”¹⁷⁵: els Bertran de Barcelona es caracteritzen per dur també una banda, si bé d'or, en uns casos, o de gules, en d'altres; però una banda al cap i a la fi.

Per En Català i Roca, que s'ha detingut en l'observació i estudi, d'aquesta banda, “aquí se'ns fa patent, de faisó poderosa –crec–, el segon cognom dels *quatre germans Colom*: Bertran. El llinatge Bertran ens consent l'especulació sobre «la banda d'atzur en camp d'or», característica que és catalana”¹⁷⁶. I, adonat d'aquesta més que possible vinculació de la banda dels Bertran amb les armes d'En Colom, concloïa: “Com que no ignorem que la «família Bertran té membres en tots els grans centres comercials de la corona» i és d'estirp amb salobre de mar, caldrà estudiar, amb una atenció particular, la família dels Bertran, senyora del castell de Gelida –residència reial el 1465–, perquè se'ns configura, a través de no pas *desdenyables* notícies esparses, relacionada amb el Descobridor”¹⁷⁷.

Aprofundint, doncs, en les armes dels Bertran, En Ferrer i Vives recull set escuts diferents de la nissaga, dels quals quatre contenen diverses bandes, i només tres en presenten una de sola. Aquests, doncs, són els que m'interessen, perquè exactament dos d'ells tenen “una banda de gules”, si bé filatejada d'or”¹⁷⁸. Aquest mateix escut d'una banda amb dues cotisses d'or és el que es pot veure avui dia a la capella de Sant Lluís i Sant Francesc del claustre de la catedral de Barcelona i que En Riquer recull a la seva *Heràldica Catalana*¹⁷⁹.

En diverses converses que he mantingut amb l'Armand de Fluvià sobre aquest particular, sempre em treu a col·lació que la banda de les armes d'En Cristòfor Colom no és igual, per raó d'aquestes cotisses, a la dels Bertran. I és cert. Però, ateses les ponderacions heràldiques que he vingut exposant fins aquí, i a vista de l'adulteració i desaparició sistemàtica dels escrits del Descobridor i de la desvirtuació patent de les seves armes personals, en els llibres i cartularis en què hi apareixen, no crec que un petit matís com aquest ens hagi d'impedir de veure que la banda dels Bertran barcelonins és, si no idèntica, *perfectament identificable del tot* a la banda de les armes del Gran Almirall que els llibres i retrats apanyats ens han fet arribar; car, per sobre de tot retoc, el que no podem obviar és que som davant d'una mateixa família: els Bertran són alhora Colom i el Descobridor també era un Colom.

De fet, l'evidència definitiva de la identitat d'aquest senyal heràldic dels Bertran amb el del Gran Almirall ens la proporciona En HARRISSE, car, al llarg de les seves recerques,

¹⁷⁵ A. POYO, “Heràldica colombina”; op. cit., p. 396.

¹⁷⁶ P. CATALÀ I ROCA, *Un corsari anomenat Colom*; op. cit., p. 95.

¹⁷⁷ Ídem, p. 96.

¹⁷⁸ F. d'A. FERRER I VIVES, op. cit., vol. I, p. 134-135.

¹⁷⁹ M. DE RIQUER, *Heràldica Catalana*; op. cit., vol. II, p. 451.

documenta un escut del Descobridor –segons ell el que En Colom posseïa al 1502 a Sevilla– que en el mantell du una banda ribetejada¹⁸⁰. Amb la qual cosa la identitat esdevé absoluta.

Ara, doncs, és fàcil de copsar que el Cap de gules de la banda de l'Almirall vindria a produir-se en el moment que es vol identificar el Colom de Barcelona amb el de Plasència, perquè l'única manera de poder-ho fer, heràldicament parlant, era introduint en les armes de l'Almirall el Cap de les armes dels Colombo italians. Però, com de costum, la jugada tampoc faria els seu efecte definitiu, perquè ja he mostrat com el cap dels Colombo de Plasència no era de gules, sinó de sinople.

Però, tanmateix, el retoc efectuat amb aquesta finalitat desnaturalitzadora, va acabar formant part de les armes d'En Colom. I serà tingut en compte pels heraldistes, historiadors i estudiosos diversos, com si realment haguessin estat les seves pròpies armes. Així ho creuen els germans García Carrafa, puix ens asseguren que les armes “que el descobridor del Nou Món portava del seu llinatge Colom, abans que els Reis Catòlics les hi ampliessin, eren aquestes: D'or amb una banda d'atzur i el cap de gules”¹⁸¹. Però, erròniament, creuen que “figuren així a l'últim quarter de l'escut que conté la Reial Carta dels Reis Catòlics (datada a Barcelona, el 20 de maig del 1493)”¹⁸², atès que, a la concessió reial, no hi ha ni la més remota referència a cap banda i tan sols indica que allà on En Colom duia les seves armes pròpies, ara hi hauran d'anar “unes illes daurades amb ones de mar”¹⁸³.

En aquest sentit és altament il·lustrador que En Ferrer i Vives, seguint les teories que identificaven el Descobridor amb un Colom de la vila de Tarroja, a la Segarra, atorgui a aquest imaginat “Colom de Torroja”, o bé per mera deducció, o bé seguint l'Oviedo –que especifica que eren justament aquestes “les armes de la prosòpia del llinatge d'En Colom”¹⁸⁴–, les armes dels Bertran barcelonins, adulterades per la censura reial, d'una banda d'atzur amb cap de gules¹⁸⁵. I idènticament fan En Poyo¹⁸⁶ i l'Schnieper Campos i En Rosado Martín¹⁸⁷, tot i que, amb la qual cosa, en fer coincidir tots aquests heraldistes la banda dels Colom de Barcelona amb la dels presumptes Colom de Tarroja, també identifiquen, de retop, els Colom amb els Bertran.

Però la identificació d'aquestes armes amb les d'uns nobles inexistents Colom de Tarroja ha produït, consegüentment, els seus estralls en la recerca heràldica. Si obrim la pàgina web *bcngrafics.com*, i entrem a l'apartat d'En Colom i del descobriment d'Amèrica,

¹⁸⁰ Cf. MASCARENHAS BARRETO, op. cit., p. 545.

¹⁸¹ A. Y A. GARCÍA CARRAFA, *Enciclopedia Heràldica y Genealògica Hispano Americana*; op. cit., tom XXVII, p. 88.

¹⁸² Ídem.

¹⁸³ Cf. M. FERNÁNDEZ DE NAVARRETE, op. cit., tom II, doc. XX, p. 36.

¹⁸⁴ G. FERNÁNDEZ DE OVIEDO, op. cit., p. 32.

¹⁸⁵ Vg. F. D'A. FERRER I VIVES, op. cit., vol. I, p. 278-279.

¹⁸⁶ Vg. A. POYO, “Heràldica colombina”; op. cit., p. 403.

¹⁸⁷ Vg. JACQUES-A. SCHNIEPER CAMPOS – FÉLIX ROSADO MARTÍN, *Armorial de Apellidos Españoles*; Auryn Editorial, S.L.; Madrid, 1999, p. 114.

podem llegir que “tots els Colom, Colón, Colonne, o Columba tenen escuts semblants entre ells, sempre amb un o tres coloms, sobre colors diferents en cada cas. Els únics Colom amb un escut diferent són, precisament, els Colom de Tarroja de Segarra, a Catalunya”¹⁸⁸.

Llavors, l'autor del web ens mostra, l'un al costat de l'altre, l'escut dels Colom de Tarroja –que ens diu que ha tret de l'*Heràldica Catalana*, d'En Ferrer i Vives– i el d'En Cristòfor Colom. I, en veient que el de Tarroja coincideix a la perfecció amb el quarter en punta del d'En Colom, conclou: “La prova definitiva, l'heràldica colombina”¹⁸⁹; sense haver tingut en consideració que si justament són idèntics és perquè En Ferrer –tal com m'ha comentat personalment– va construir l'escut dels presumptes Colom de Tarroja a partir de les armes del Descobridor i no pas sobre cap armorial o escut d'armes inèdit tarrogí o segarrenc. Perquè, em deia: “Si les armes personals d'En Colom són aquestes, i En Colom era de Tarroja, llavors els Colom de Tarroja tenien les mateixes armes que el Descobridor”. Amb la qual cosa, aquesta pretesa “prova definitiva” del *bcngrafics* no és res més que una “definitiva badada”.

Per En Llorenç Gandol, “a la part baixa de l'escut, en el vèrtex inferior, hi ha un camper d'or llis amb una barra, o franja, roja d'esquerra a dreta en diagonal. Ningú, ni a Espanya ni a Itàlia, no havia pogut fins ara explicar què podia significar aquell camper d'or i aquella franja o barra roja”¹⁹⁰.

Parlant d'aquesta mateixa banda, que ara ens és descrita d'atzur i ara de gules, En Poyo escrivia: “Possiblement aplicava Colom la banda i el color gules en cap per amagar, en certa manera, la seva veritable personalitat, ostentant els esmalts materns, i no els del seu llinatge patern, per tal com els Colom s'havien distingit en la lluita contra Joan II com a destacats cabdills rebels al Rei, i no s'atrevien a usar les armes de l'escut parlant que normalment haurien d'haver usat: en camper d'atzur, un colom d'argent”¹⁹¹.

Ja he explicat com En Colom, en el moment de la concessió de les noves armes, no es podia amagar, perquè era conegut de tothom i el seu nom apareixia en tots els documents oficials de la Cancelleria catalana. A més a més, la revolta contra En Joan II, no va ser una fosca conspiració, sinó una guerra oberta que va durar dotze anys i on tots els nobles i cabdills que hi van participar –ja fossin de l'un o l'altre bàndol– eren personalitats públiques. I com a tals se les jutjava, se les condemnava, se les expropiava, o se'ls restituïa els béns patrimonials.

¹⁸⁸ <http://www.bcngrafics.com/xpofereus/c13.html>

¹⁸⁹ Ídem.

¹⁹⁰ L. GANDOL I DOMÈNECH, op. cit., p. 29.

¹⁹¹ ANTONI POYO I CREIXENTI, “Aproximació a la catalanitat de Cristòfor Colom”, *Recerques i Aclariments*, núm. 6, p. 4.

Per tant, si com En Poyo mateix reconeix, “els Colom s’havien distingit en la lluita contra Joan II” i n’“eren descatsats cabdills”, és materialment impossible que el nostre home volgués amagar-se, majorment després de ser rebut a Barcelona de forma multitudinària, que els reis li retessin honors propis d’un príncep i li atorguessin càrrecs reials, com el d’almirall, virrei i governador general.

Però el que sí que em sembla interessant de les ponderacions d’En Poyo és que, ni que sigui indirectament, denuncia el camuflatge de les armes paternes i creu que empra una banda com a marca del costat matern.

En Mitjana, amb idèntica perspiciàcia, ha assenyalat també que “el més interessant és la figura heràldica de la família Bertran, o sigui la banda”¹⁹². En l’estudi que fa aquest autor de la nissaga Bertran, ens aporta que “s’ha indicat que a l’Església del Castell de Gelida, hi havia les armes amb una banda, però sense poder-ne precisar els colors. En els antics nobiliaris catalans es diu que l’escut era de gules i la banda del mateix color, perfilada d’or. D’altres autors diuen que el camp de l’escut és d’atzur i la banda d’or, això que pot representar una brisura de les armes familiars”¹⁹³.

Tenint present, doncs, que “la banda pot variar de color segons la brisura”¹⁹⁴, En Mitjana creu que, “essent la filla gran, Caterina, casada amb En Jaume Colom, hereva d’uns cabals importants que va llegar al seu fill Joan Colom i Bertran, va poder imposar-li o prendre aquest les armes maternes, modificant els colors a fi de respectar els primitius a la branca primogènita dels Senyors de Gelida”¹⁹⁵.

I, conformement, amb gran preclaredat, ho va copsar també l’Ulloa, pel qual, “aquelles armes, probablement un xic canviades, són les armes maternes de Don Cristòfor, així com el colom li corresponia pel costat patern”¹⁹⁶. I hi insistia, anys després: “Les armes familiars d’En Colom, no li correspondrien, tal vegada, per successió femenina?”¹⁹⁷. Per reforçar aquesta conjectura, l’eminent historiador peruà, cita el Duc de Saint-Simon, que a les seves *Mémoires*, editades al 1885, va consignar: “A Espanya, esdevé sovint que els hereus per línia de dona, durant diverses generacions femenines, abandonen de sobte llurs propis noms i *armes*, que més tard recull un fadrister de la família”¹⁹⁸.

I realment va ser així. En Mitjana ens recordava que En Joan Colom va rebre l’herència de la seva mare Caterina Bertran, de la qual conservem l’esborrany del testament, datat al 4 de juliol del 1439, a l’Arxiu Capítular de Barcelona. En Joan Grimal n’ha fet un

¹⁹² E. MITJANA DE LAS DOBLAS, *Colom Català*; op. cit., p. 42.

¹⁹³ Ídem, p. 41.

¹⁹⁴ Ídem, p. 42.

¹⁹⁵ Ídem.

¹⁹⁶ L. ULLOA, *Cristòfor Colom fou Català*; op. cit., p. 53.

¹⁹⁷ Cf. L. ULLOA, *El Pre-descubrimiento Hispano-Catalán de América en 1477*; op. cit., p. 55.

¹⁹⁸ Ídem.

regist-traducció, per on som sabedors que, efectivament, la Caterina Bertran, després de diversos llegats, deixa “tots els altres béns universos i sengles” a “Francesc i Joan [Lluís ratllat] si no ingressen a les ordes religioses, instituint-los hereus a parts iguals”¹⁹⁹. Per tant, i atès que, segons En Grimal, en el moment de redactar-se el testament, En “Francesc, l’any 1439, ja és canonge de la seu i marmessor d’aquestes últimes voluntats”²⁰⁰, En Joan havia d’esdevenir l’únic hereu universal de la seva mare. Amb la qual cosa, havia d’incorporar les armes dels Bertran –és a dir, la banda de gules– a les seves armes pròpies i amb això s’avindria del tot amb la banda –malgrat que canviada sovint d’atzur, però no sempre– que el Descobridor llueix al seu escut.

Però, fos o no una modificació de colors, d’acord amb les lleis del blasó, per respecte als antics colors familiars o un retoc més dels censors, tornem a veure, doncs, que la relació entre els llinatges barcelonins Colom-Bertran i En Cristòfor Colom ve a ajustar-se amb la màxima precisió. Oimés si sabíem que, tal com objectiva l’Oviedo, a la part inferior de l’escut hi havia “les armes de la prosàpia del llinatge d’En Colom; és a dir: un chief o cap, o part alta, de gules, o sanguini; i d’allà, en avall, una banda blava en camper d’or”²⁰¹. Per aquest motiu, l’*Armería y Nobiliario de los Reinos Españoles*, ens dona aquest mateix i sol escut com a úniques armes del Descobridor²⁰², tornant a barrejar i identificar els Colom amb els Bertran.

I s’hi identifica del tot al retrat d’En Cristòfor Colom que es conserva a l’Arxiu General d’Índies, de Sevilla. És un quadre que sembla de la segona meitat del segle XVI o de la primera del XVII i s’hi veu nítidament l’escut de les seves armes personals amb una sola *banda vermella*, sense cap de gules²⁰³. Així mateix, al 1880, en restaurar-se la capella dels Ducs de Veragua, a l’Església de Sant Josep, de Madrid, hom hi recuperava el blasó dels Colom, però aquest cop la tradició familiar no havia sofert cap retoc, car la banda en qüestió continuava essent també vermella²⁰⁴. I, conformement, la banda tampoc no porta cap mena de cap en els escuts d’alguns dels descendents del Descobridor, com és ara els de la Casa d’Hercasitas y Colón de Portugal²⁰⁵ o els de la Casa de Gelves²⁰⁶, segons m’ho fa veure l’Alexandre Ribó, en els gravats que m’ha tramès. Ni a l’escut que En Carles I va concedir, al 1537, al primer Duc de Veragua, puix duia en punta, “Colombo de Plasència, però sense cap de Gules”²⁰⁷. Ni en els del seus parents Casanova-Colom, establerts a Occitània, car, d’acord

¹⁹⁹ Cf. JOAN GRIMAL I BONANY, “Esborrany modificat en diverses dates de les últimes voluntats de Caterina [Bertran i Miquel], muller del venerable Jaume Colom, ciutadà de Barcelona, i filla de Francesc Bertran, militis, i de na Caterina [Miquel], primera muller d’aquest. 1439.07.04”, *Base de dades del Centre d’Estudis Colombins. Omnium Cultural*; volum IV, p. 29.

²⁰⁰ Ídem.

²⁰¹ G. FERNÁNDEZ DE OVIEDO, op. cit., p. 32.

²⁰² *Armería y Nobiliario de los Reinos Españoles*; Ediciones Hidalguía, Madrid, 1958, tom III, p. 276.

²⁰³ Vg. A. COLÓN DE CARVAJAL – G. CHOCANO, op. cit., vol. I, p. 45.

²⁰⁴ Cf. M. GAYA Y DELRUE, op. cit., p. 302.

²⁰⁵ Vg. MARQUÉS DEL SALTILLO, *Catálogo de la Exposición de la Heráldica en el Arte*; Sociedad Española de Amigos del Arte, Madrid, 1947, núm. 239.

²⁰⁶ Ídem, “Tapices de la Casa de Gelves”, núm. 43-46.

²⁰⁷ M. GAYA Y DELRUE, op. cit., p. 301.

amb En Jean Merrien, “aquesta família portava «d’or amb la banda d’atzur, dues torres i un colom»”²⁰⁸.

La banda de gules torna a aparèixer, novament a les armes dels descendents de l’Almirall, puix segons En Luis de Salazar, alguns d’aquests tenien al seu escut, “a la part inferior, la banda vermella”²⁰⁹.

Conseqüentment, vistes aquestes evidències i ponderacions, ara puc dir que som diàfanament sabedors que tant En Cristòfor Colom com els Colom-Bertran de Barcelona compartien unes mateixes armes heràldiques.

Ultra això, i, atès que, per mitjà dels estudis d’En Parellada²¹⁰, i per les meves recerques anteriors sobre la vinculació d’En Cristòfor Colom amb la Casa Reial catalana²¹¹, aquest es va acabar maridant amb la Felipa de Coïmbra, filla legítima d’En Pere de Portugal i de Na Isabel d’Aragó, néta, per tant, del príncep Jaume d’Urgell i besnéta del rei Pere III de Catalunya, ara tindria sentit que els Reis Catòlics li atorguessin unes armes reials –o algun altre símbol o senyal reial que s’acabés confonent amb el castell i el lleó–, amb les quals En Colom ampliaria les seves armes personals.

Segons l’Oviedo, “els reis li donaren les mateixes armes reials”²¹². I, de conformitat amb el Pare Bartomeu de Cases, els reis, a Barcelona, “li donaren, així mateix, ensenyes o armes molt formoses, de les mateixes armes reials”²¹³.

Ara bé, per la *Provisió Reial* del 20 de maig de 1493, el que els monarques li concedeixen –sempre segons el text del document– és “un castell i un lleó”, que hom ha vingut interpretant, sense ser-ho, com les armes reials de Castella. Amb aquestes soles armes és pintat el Descobridor també, incomprensiblement, en un quadre que es conserva al Kunsthistorisches Museum de Viena, que alguns llibres també reproduïxen²¹⁴ i que, per mitjà d’En Cesc Batlle, n’he aconseguit una fotografia esplèndida.

Volent explicar aquesta concessió d’armes reials, En Ricardo Sanz, la Margarita del Olmo i l’Emilio Cuenca, creuen que només tindria sentit si “En Cristòfor Colom era nét de

²⁰⁸ J. MERRIEN, op. cit., p. 38.

²⁰⁹ Cf. C. FERNÁNDEZ DURO, *Nebulosa de Colón*; op. cit., p. 250, nota 10.

²¹⁰ Vg. C. PARELLADA I CARDELLACH, “La dona del descobridor Colom”, op. cit.; “La dona de Colom”, op. cit., i “Els catalans a Portugal”, op. cit.

²¹¹ JORDI BILBENY, “La mentalitat reial d’En Cristòfor Colom”; *Butlletí del Centre d’Estudis Colombins*; núm. 29 (2002), p. 18-25.

²¹² G. FERNÁNDEZ DE OVIEDO, op. cit., p. 31.

²¹³ B. DE LAS CASAS, *Historia de las Indias*; op. cit., vol. I, cap. LXXX, p. 341.

²¹⁴ Vg. MICHEL LEQUENNE, *Cristóbal Colón. Almirante de la mar Océana*; Aguilar Universal-29, Aguilar, S.A. de Ediciones, Madrid, 1991, p. 52; A. BALLESTEROS Y BERETTA, “Cristóbal Colón y el Descubrimiento de América”, vol. 2, dins *Historia de América y de los Pueblos Americanos*; op. cit., tom V, p. 308 i R. CÚNEO-VIDAL, op. cit., làmina 11, p. [161].

Maria de Castella (germana de pare d'En Joan I), filla del Rei Enric II²¹⁵. Segons ells, “En Cristòfor Colom era oncle-cosí d'Isabel la Catòlica”²¹⁶.

En aquest sentit, quan En Juan José Bonilla en glossa el llibre i posa de relleu la concessió de les armes reials de Castella a En Colom, ens diu que “aquí hi hauria la clau de per què la reina Isabel li concedeix els seus emblemes i els del seu regne. Tant ella com l'Almirall procedien de sang reial i del mateix tronc. La reina li hauria concedit aquest escut, no pas per la seva gràcia, sinó per justícia”²¹⁷.

Així, el mateix Ricardo Sanz, en un llibre posterior, insistia que “tant ella, la reina, com l'almirall procedien de sang reial, del mateix tronc” i que “la reina li concedí aquest escut no per gràcia, sinó per justícia”²¹⁸. Però, en l'intent d'argüir l'imponderable, es qüestionava esglaiat: “¿En quin cap entra que la reina Isabel i el rei Ferran concedeixin a un genovès estranger, no tan sols els emblemes de la reina, sinó els del Regne de Castella i de Lleó?”²¹⁹. I, a fi de fonamentar la impossibilitat que un estranger posseís com a pròpies les armes reials, treu a col·lació que a les Corts de Toledo de 1480, els reis van dictar una ordre dirigida exclusivament a la grandesa castellana, per la qual “es prohibeix a aquesta que detingui en els seus escuts les armes reials”²²⁰. I es nega a creure, per tant, que els reis contravinguessin i vulneressin “una disposició imposada per ells mateixos dotze anys abans”²²¹.

I si bé, en voler vincular el Descobridor a la casa reial castellana, els autors predits venien, de retop, a atribuir-li sang reial, com defensava En Parellada; en realitat, el fet, de per si, és incompreensible i inexplicable. Perquè, d'una part, ni ells són capaços de demostrar amb rigor les seves elucubracions i, de l'altra, tota la informació que tenim, tant en cròniques coetànies, com en les actes dels plets i en tota la documentació dimanada de la cancelleria oficial, se'ns presenta En Colom sempre com a estranger a Castella.

Conformement, ho ha suggerit En Mitjana, pel qual, “en realitat el rei Ferran, com a consort de Castella, no podia atorgar la mercè de les armes reials d'aquell regne”²²². I menys fer-ho –tal com la història oficial suposa– a un estranger durant les Corts Generals de Catalunya, celebrades a Barcelona, sense cap mena d'oposició legal. Perquè, en això, la història és ben precisa i, fins ara, no hi ha hagut cap mena de desmentiment. Ni llavors ni en el decurs dels temps: En Colom tenia armes pròpies i els Reis les hi van augmentar.

²¹⁵ R. SANZ, M. DEL OLMO, E. CUENCA, op. cit., p. 101.

²¹⁶ Ídem, p. 103.

²¹⁷ JUAN JOSÉ BONILLA, “La enigmática cuna de Cristóbal Colón”; *Más Allá de la Ciencia*, «Más Allá del Descubrimiento», Monográfico V Centenario, Madrid, 1992, p. 18.

²¹⁸ RICARDO SANZ GARCÍA, *Cristóbal Colón, alcarreño o América la bien llamada*; Gráficas Dehon, Torrejón de Ardoz, 1986, p. 94.

²¹⁹ Ídem, p. 93.

²²⁰ Ídem, p. 94.

²²¹ Ídem.

²²² M. DE LAS DOBLAS, op. cit., p. 163.

S'ha discutit, amb tot, el sentit de la nova concessió i a quina família correspondrien els seus senyals parlants. Fins i tot, o per incúria o per interessos polítics evidents, s'ha malinterpretat la *Provisió Reial*, en el sentit de voler llegir-hi que En Colom, en tant que genovès i plebeu, no tenia armes de cap mena i els reis les hi van atorgar totes juntes, sense veure-hi el sentit d'ampliació que el document, sense embuts, explicita. I, encara, s'ha arribat a dir que En Colom s'havia inventat el seu escut d'armes, atès que "l'afany nobiliari és una malaltia que molts pateixen i En Colom en fou un"²²³. Però en cap moment no s'ha posat en dubte l'autenticitat de la donació reial. Com a mal menor, En Madariaga, que també s'adona que els reis atorguen a l'Almirall unes armes reials, troba la donació un "honor, en veritat, exorbitant"²²⁴. Però res més.

Aleshores, si realment i efectiva hi va haver una donació d'armes per part dels reis, i si els emblemes reials eren taxativament prohibits als senyors castellans, ¿com és que En Colom els té al seu blasó, si sempre va ser considerat a Castella un estranger pobre i desconegut?

El fet hauria d'haver aixecat la repulsa dels monarques i la condemna immediata dels organismes jurídics de la Cort. Perquè, amb les armes reials no s'hi podia jugar sense incórrer en un delictes gravíssim.

Tal com reconeixia En Martí de Viciana, al 1564, "els gentilhomes i nobles de sang antiga, que heretaren sang, nom i armes, poden portar armes: i no han de sofrir ni permetre que porti les seves armes ningú més del regne. Si els plebeus prenen armes dels gentilhomes, han de ser greument castigats per la justícia, com a falsaris, tant com si s'anomenessin gentilhomes sense ser-ho"²²⁵.

En aquest sentit, hi ha un cas esdevingut al 1649, a Mèxic, que em serveix per il·lustrar el que vinc exposant. Al retaule de la catedral de la Puebla de los Ángeles, acabada per l'impuls del bisbe i virrei Joan de Palafox, s'hi van fer tallar dos escuts amb les armes reials, que representaven els regnes d'Aragó, Castella, Lleó i Navarra²²⁶. Amb aquest pretext, el fiscal de la Reial Audiència de la Nova Espanya, el doctor Pedro Melián, aprofitant que, segons ell, "en un dels quarters hi havia armes estranyes i particulars que no eren del rei"²²⁷, i que corresponien a les de la família d'En Palafox, va ordenar que les traguessin del retaule. Això va donar lloc a una protesta formal del municipi en contra de l'actitud de l'Audiència²²⁸,

²²³ A. BALLESTEROS Y BERETTA, "Cristóbal Colón y el Descubrimiento de América", vol. 1, dins *Historia de América y de los Pueblos Americanos*; op. cit., tom IV, p. 178.

²²⁴ S. DE MADARIAGA, op. cit., p. 308.

²²⁵ MARTÍN DE VICIANA, "Tratado de las armas e insignias militares"; *Segunda Parte de la Crónica de Valencia*; Sociedad Valenciana de Bibliófilos, València, 1881, p. 37.

²²⁶ Cf. GREGORIO BARTOLOMÉ MARTÍNEZ, *Jaque mate al obispo virrey. Siglo y medio de sátiras y libelos contra don Juan de Palafox y Mendoza*; Fondo de Cultura Económica, México, D.F., 1991, p. 100-101.

²²⁷ Ídem, p. 102.

²²⁸ Ídem.

que va ser replicada, a la vegada, per un *Informe Apologético en Defensa de las Armas Reales de Castilla y León*²²⁹, que deixa clar –segons En Bartolomé– que, “encara que fossin les armes pròpies del bisbe i que fos costum de poder-les col·locar en llocs públics o esglésies aixecades per les seva munificència, aquestes no podien ser exhibides junt a les reials”²³⁰.

Per aquesta raó l’informe acusava En Palafox de pecar de vanitat per “voler posar-se al costat del seu rei, la qual cosa s’ha de castigar com a falsari, que demostra ser el que no és”²³¹. El fet constitueix, pel libel·lista, “una pertorbació de l’ordre degut a les dignitats particulars i un perjudici a la grandesa i a la família dels grans senyors, que no tenen entrada als escuts”²³². I, a vista de tot plegat, l’informe es demanava amb èmfasi si “això no és afectació de majestat, usar ensenyes superiors que no li pertanyien o treure el lloc del rei?”²³³. Per acabar asseverant que “el que pren les vestidures, ornats, armes i joies que vivament pertanyen a la real persona *mereix la pena de mort* i la pèrdua de béns”²³⁴.

És a dir, que si un noble i funcionari reial, súbdit i vassall de la Corona, comet la relliscada de posar en un escut reial unes armes que es podien interpretar com a pròpies al mateix nivell que els emblemes del Rei i això motiva una reacció de la legalitat vigent i se li demana la pena de mort, ¿què no hauria d’haver passat quan un plebeu estranger no tan sols posés les seves armes al costat de les reials, sinó que fes d’aquestes mateixes ensenyes reials les seves pròpies armes?

Donat que això –segons les fonts oficials– és el que va succeir, i ni els Reis Catòlics, ni la reina Joana, ni En Carles I, ni En Felip I, ni cap dels seus mecanismes jurídics corresponents, no hi van interposar cap queixa, o bé és que En Colom pertanyia a la casa reial o bé el castell i el lleó, com a representació de l’Estat castellà, només van existir virtualment: en els llibres i documents apanyats per la Corona. Llevat del cas que el castell i el lleó junts, o tan sols el castell o el lleó, indistintament, fossin les seves armes personals, sense cap referència als reis ni al regne de Castella.

Perquè, altrament, no té cap sentit que ningú no portés En Colom davant dels tribunals per apropiació indeguda de les armes reials. Per això mateix, quan la família del Descobridor denuncia la Corona per incompliment del que aquest havia pactat a les *Capitulacions* amb els monarques, i els plets s’allarguen i la fiscalia treu argument rere argument per desvincular En Colom dels seus títols i béns, en cap moment el fiscal reial posarà de manifest que l’Almirall s’havia apropiat il·legalment les ensenyes reials. La qual

²²⁹ Ídem, p. 104.

²³⁰ Ídem, p. 105.

²³¹ Ídem.

²³² Ídem.

²³³ Ídem.

²³⁴ Ídem, p. 106.

cosa, de retop, indica que no ho eren. O, pel cap baix, que no eren les armes reials de Castella.

Com que En Mitjana, a més a més, ens confirma que “aquesta concessió, que sembla que pertanyia a Castella, es va inscriure en el Registre de l’Arxiu Reial de Barcelona”²³⁵, és que ens trobem davant d’una concessió netament catalana, feta directament per un rei de Catalunya a un súbdit seu. Per això, els monarques ordenen en la seva *Provisió* que tots els membres “dels nostre Consell, Alcalds, Agutzils i altres qualssevol Justícies de la nostra Casa i Cort, i Cancelleries”, així com d’altres càrrecs i oficis “de totes les Ciutats, Viles i Llocs dels nostres Regnes i Senyories que us deixin i us consentin portar i que porteu les dites armes”²³⁶.

Ara bé: considerant que els Reis, en el moment d’atorgar aquest document, es trobaven presidint les Corts Generals de Catalunya i les seves Cancelleries, que llavors se celebraven a Barcelona, és natural d’inferir-ne que els regnes de què hi parlen són, almenys –si no únicament i exclusivament– els catalans. Conseqüentment, i en virtut d’això mateix, amb tota seguretat, la *Provisió* hauria d’haver comportat la donació de les armes reials de Catalunya a un nou membre de la Casa reial.

Per En Verd Martorell, la concessió de les noves armes “col·locava l’Almirall al mateix nivell dels Reis”²³⁷, per tal com “eren les armes reials”²³⁸ les que els monarques li havien atorgat. La qual observació ve a dir que si En Colom i els reis es trobaven en el mateix nivell, és que el Descobridor havia de pertànyer, d’alguna o altra manera, a la casa reial, tal com ho asseveraria en un altre dels seus llibres: “Entre ell i els Reis hi havia molt d’afecte i una gran confiança, fet que es deriva del seu mutu entroncament”²³⁹.

Per En Ballesteros, “l’essencial és ara ponderar que [els reis] li havien atorgat les mateixes armes reials”²⁴⁰. I, d’acord també amb l’Henry Vignaud, els monarques, a Barcelona, “li permeteren esquarterar en els dos primers quaters de les seves pròpies armes dues de les figures o mobles de les armes reials”²⁴¹.

Per tant, i com a conclusió, si fora de Castella hom va conèixer que En Colom havia trobat un Nou Món per Castella i “Aragó”; si van ser els ministres aragonesos i catalans del rei els qui van impulsar la descoberta; si el nom d’“Aragó” ja constava en algunes versions del seu escut d’armes; si aquest escut d’armes va ser renovat i ampliat a Barcelona, amb la

²³⁵ E. MITJANA DE LAS DOBLAS, *Colom Català*; op. cit., p. 163.

²³⁶ Cf. M. FERNÁNDEZ DE NAVARRETE, op. cit., tom II, doc. XX, p. 37.

²³⁷ G. VERD MARTORELL, *Cristóbal Colón y la revelación del enigma*; op. cit., p. 215.

²³⁸ Ídem.

²³⁹ G. VERD MARTORELL, *Cristóbal Colón era noble y de sangre real*; op. cit., p. 123.

²⁴⁰ A. BALLESTEROS BERETTA, “Cristóbal Colón y el Descubrimiento de América”, vol. 2, dins *Historia de América y de los Pueblos Americanos*; op. cit., tom V, p. 143.

²⁴¹ HENRY VIGNAUD, *Études Critiques sur la Vie de Christophe Colomb avant ses Découvertes*; H. Welter, Éditeur; Paris, 1905, p. 74.

concessió explícita “d’armes reials”; si a Barcelona, els reis hi actuaven i hi prenien decisions polítiques com a monarques catalans, perquè llavors presidien les Corts Generals de Catalunya, que ells mateixos havien convocat; si En Colom sempre va ser tingut a Castella per estranger, país on, a més de no tenir-hi ni residència, no hi va establir cap vincle conjugal amb la monarquia, en cap de les seves línies conegudes; i si En Colom estava realment casat amb la Felipa de Coïmbra –besneta del rei Pere III i germana del rei Pere IV–, encara és molt més congruent deduir que les armes reials que els reis li van concedir eren les catalanes, sobretot perquè la Felipa, o bé com a pertanyent a la casa reial catalana, o bé en tant que Urgell, ja tenia les armes reials al seu escut familiar.

I això també explicaria, de retop, que per aquesta mateixa raó, també es van esborrar intencionadament de l’escut personal d’En Colom i van ser substituïdes per les de Castella, malgrat l’absurd i la incoherència històrics que delaten, per fer-les coincidir amb la història que s’anava confegint d’un Colom que dedica els seus serveis a l’Estat castellà i als seus exclusius monarques i d’una Amèrica predestinada a Castella des dels orígens de la Creació.

Tanmateix, de tot el que he vingut exposant fins aquí; de les descripcions dels cronistes i dels gravats dels diversos escuts de què tenim constància, tant d’En Colom com dels seus descendents per línia directa i indirecta; de la mateixa *Provisió Reial* d’ampliació d’armes, així com de les afirmacions i contraafirmacions que apareixen als plets; i en concordança amb la genealogia de la nissaga Colom de Barcelona, que avui coneixem exhaustivament, podem adonar-nos que l’escut d’armes del Descobridor hauria estat el següent: “Colom d’argent sobre camp d’atzur”, pel que fa als Colom; “banda de gules [ribetejada d’or] en camp d’atzur”, quant als Bertran; “lleó rampant [d’atzur] en camp d’argent, coronat d’or”, respecte als Marimon i “món rodó [de gules creuat d’or] en camp d’or, amb creu de gules damunt”, pel que fa als Mont-ros, que, curiosament, també és un senyal que ostenten els Marimon de Mallorca²⁴², tot i que la creu és d’atzur²⁴³.

En Carreras Valls adduïa que “un món sobre les ones és l’escut parlant dels Marimon. *Mar y Mundo* en castellà”²⁴⁴. Justament, per a aquesta mateixa raó, opinava que En Colom podia haver posat “en el seu escut el Mar i el Món distintius dels Marimon”²⁴⁵. I apuntava: “Prescindim ara de l’època en què els Marimon de Mallorca començaren a usar aquest escut esmentat. Colom, pel que es veu, l’usava i és indiscutible que coincideix amb un signe parlant ben nostre. Aquest mar i aquest món no serien precisament unes de les seves armes familiars?”²⁴⁶. Per acabar replant: “L’heràldica de Colom no és res més que una

²⁴² Cf. JOAQUÍN MARÍA BOVER, *Nobiliario Mallorquí*; Imprenta de Pedro José Gelabert, Palma, 1850, p. 221 i làmina VII.

²⁴³ F. D’A. FERRER I VIVES, op. cit., vol. 2n, p. 149 i F. CARRERAS VALLS, Apèndix sobre “L’heràldica de Colom i la Catalana”, dins *Catalunya Descobridora d’Amèrica*; op. cit., p. s/n.

²⁴⁴ R. CARRERAS VALLS, *Catalunya Descobridora d’Amèrica*; op. cit., 142.

²⁴⁵ Ídem, p. 145.

²⁴⁶ Ídem, p. 142.

conseqüència de la seva catalanitat. El signe parlant «mar i món» és una prova de la família d'on prové²⁴⁷. Cosa, avui dia, totalment certa i contrastada.

A aquestes armes, doncs, s'hi haurien d'afegir, encara –si realment aquesta va ser la voluntat dels monarques catalans–, les repetidíssimes armes reials, que no podien ser altres que “els quatre pals de gules en camp daurat”, llevat que només es tractés d'una “corona reial” o “ducal”, com s'observa també en diversos escuts del Descobridor i dels seus descendents²⁴⁸, i com ha quedat gravat al cofre que diuen que conté les seves despulles, a la Catedral de Santo Domingo, a la República Dominicana²⁴⁹.

Les armes duïen també una cimera. I, per acabar, l'escut inclouria unes illes i terra ferma, en agraïment i recompensa per les terres retrobades del Nou Món.

Jordi Bilbeny

²⁴⁷ Ídem.

²⁴⁸ Vg. A. COLÓN DE CARVAJAL – G. CHOCANO, op. cit., vol. I, p. 31 i 45; Y. SVET, op. cit., p. [238], GONZALO ZARAGOZA, *Colón y el Descubrimiento*, Grupo Anaya, S.A., Madrid, 1988, p. 4; PEDRO VOLTES, *Cristóbal Colón*, Biblioteca Salvat de Grandes Biografías-91, Salvat Editores, S.A., Barcelona, 1987, p. 107;

²⁴⁹ Vg. SILVIO A. BEDINI, EDITOR, *Christopher Columbus and the Age of Exploration. An Encyclopedia*; Da Capo Press, Nova York, 1998, p. 203.